ДЗВОНИ

ЛІТЕРАТУРНО НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Ч. 3

1937

ЛЬВІВ

В. ДЯДИНЮК

ДЗВОНИ ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ МІСЯЧНИК

7-ий рік видання

ЗМІСТ

3 (72)-го числа за березень 1937 р.:

ПЕРЕДПЛАТА НА ДЗВОНИ ВИНОСИТЬ: Річно 15 зл. в передплаті, 18 зол. в післяплаті.
ЗА КОРДОНОМ: Річно 20 зол., або їх рівновартість у чужій валюті.
ПООДИНОКЕ ЧИСЛО коштує 1·80 зол., подвійне 2·50 зол.

Видає Видавн. Кооп. „Мета". Відвіч. ред. ПЕТРО ІСАЇВ

АДР. РЕДАКЦІЇ Й АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА Ч. 7/ІІ. ТЕЛ. 294-56.
ЧЕКОВЕ КОНТО П. К. О. ч. 505.041. — ЧИСЛО ПОЧТ. РОЗРАХУНУК 117.

ВІДБИТО В ДРУКАРНІ „БІБЛЬОС" ЛЬВІВ, ЯПОНСЬКА 7. ТЕЛ. 214-78

Олена Самойлович

„Свою Україну любіть,
Любіть її... во время люте
В останню тяжкую мінуту
За неї Господа моліть!...“

Святі слова із уст пророка,
Як маяки в незнану путь,
Як заповідь Христа, проста й глибока
І сил нема її забуть...
Її забути — то не жити,
Вкарбована в душі вона
Й що ближче та „останняя мінута“,
То заповіт палкіше вирина.
У світі темрява і бездоріжжя
І ми заплутані в перехрестю шляхів.
Украйна на хресті, а ми шукаєм збіжжя
В полові нам чужих порожніх слів.
Брати мої! Лишім бундючні фрази,
Навколішки перед Христом!
Забудемо минулого образи,
До рук же меч із прапором.

Альфред де Мюсе

СУСІДЧИНА ФІРАНКА

Я бачу, як сяйного ранку
В моєї сусідки вікні
Хтось тихо гойдає фіранку,
Хтось ніби сміється мені.

Ось трохи й вікно розчинилось —
Душа заспівала моя:
Це впевнитись їй захотілось,
Чи стежу за нею ще я.

Та де там, зрадлива надіє!
В сусідки є інший дружок;
То — вітер байдужливий віє
Й фіранки гойдає ріжок.

Переклав
Борис Лисянський.

Борис Лисянський

Прилетів буревій —
Пишні квіти надій
На безжурнеє щастя велике
Поламав, позривав...
І у сяйві заграв
Люте діло скінчив своє дике.

Увірвались пісні —
Гомінкі, голосні,
Заридала в них радість остання...
І на місці горінь,
Ряснoквітних стремлінь
Загніздивсь темний морок страждання.

Та проте в далині
Втішно сяє мені
Незагасная зірка привітна —
І зове до змагань,
До нових поривань,
Що душа їх так прагне самітна.

І в покорі німій,
У надії живій
На хвилину́ ясну воскресіння
Я до неї іду —
Щоб її, молоду,
Привітати, як символ спасіння.

Осип Мошура

СВ. ІЛІЯ

Бувало бабця каже так моя,
коли почне у хмарі грім гудіти:
„Вогненним возом їде Ілія
і колачі везе убогим дітям!“

І ми в віконці купчились малім.
Ввижався віз і коні злотогриві,
що копитами крешуть іскри — грім
й куряву з хмар уділ збивають, — зливу...

На возі — дід з віжками у руці,
з розвіяним волоссям, бородатий...
Як він дарує дітям колачі? —
дивились ми — й не вміли розгадати.

Нині одкрита загадка оця:
Дивлюсь в вікні, як дощик ллється в струях —
і ось: зростає збіжжя на очах... —
Це колачі нам Ілія дарує!

З ТВОРЧОСТИ МОЛОДИХ

Садовський Богдан Теодат

*
*   *

Ще вчора: сіро. (Небо — теж.)
Сьогодні дощ ялозить.
— І йде весна краєчком меж,
і бруняться вже бози.

Цвіте береза. (Й зелень верб.)
Вишень бруньки, гей дожі...
і понад все трисвітлий герб:
срібнорозпуклі бози.

---

*

Я співаю весну
злототканну цвітну,
я співаю про соняшний сміх.
Сную думи про чар,
маєвих ночей жар,
і про те, що не можна, що гріх.
Мрію ямби дзвінкі,
як жасмін запашні —
мірю далеч незнану висот:
Й серця ритмом живим,
невгомонним палким
Славлю Його: КРАСУ ВСІХ КРАСОТ.

Богдар Жарський

НАД МАЛИМ ЗОШИТОМ

Часом як обміть дум нависне
дощу струмками на вікні,
дзвінка пригадується пісня
ясних і кучерявих днів.

Коли горіли очі сиві
забагами шалених мрій.
І про життя кумедно снив я,
піснями гордими горів.

Пригадується путній день
і гори в мряках кучерявих,

розспівані роздзвіннями пісень,
що їх глибінь тоді пізнав я.

Проплили дні в незнану даль
немов дараби Черемошем.
Лиш спомином пянким остав
малий і споловілий зошит.

Наталена Королева

СЛОВО

Коли фарао Озирис-Хефре — най вічно живе його КА у Країні блаженних! — створив великі піраміди, — Володар Пустині Неб, (що його греки безбожні назвали найменням „Сфінкс") століття вже дивився на небо й землю та на життя, що несе в Невідоме людські покоління, як могутній подих Сетів * несе піски пустині.

Як життя таємне, — таємний Сфінкс. І, як смерть мовчазна — мовчазний і він. Тому вельми хотілося людям усіх часів дізнатись про правду в Сфінксі укриту. Таж, що людство — подібне дитині і як дитина радніше за квіткою барвистої казки женеться, ніж дошукується зерна мудрости, що часто вкрите в тверду шкаралупу, — тому багато казок знайшло людство в тіні могутнього Сфінкса. І казки ці поставлено на варті сенсу, що вкритий від незасвячених в Таємниці Посвятні.

Я ж, Евімет, жрець Амонів, письмом храмовим казку цю в папірус заношу не тому, що мудрість таємна в ній вкрита, а тому, що повна казка ця милосердя, котре є пахощами найприємнішими перед обличчям Того, чиє Наймення Велике людство назвати не вміє. Най же з камяних грудей Сфінкса Пустині переллється милосердя у груди людські, часто за граніт твердіші, груди, що на почуття живе часто безплідні та мертві, як мертва пустиня.

*

Коли мистець, людству незнаний, з каменя витворив постать маєстатну Володаря Пустині, — закляв він його словом чарівним і великим. Не тільки бо мистець то був презначний, але ж і мудрець видатний, таємствами вкритими володіючий. І в заклятті тім дано камяному творові мистецтва дивну можливість: зо сну свого вікового прокидатись і на почуття людське, що за всі почування наймогутніше, озватись.

Таж не дав мудрець-будівничий нікому з живучих знати:

* Сет — бог зла, пустині і смерти.

яке саме те почуття і яким саме словом людським збудити можна Сфінкса камяного. Тож без ліку було тих, що слова того шукали, до Володаря Пустині вдень і вночі явно і тайно приходили. І ріжні слова людські йому говорили.

Приходили будити Сфінкса і люди мудрі-скриби, і вчені, що папірусові, — і вояки, і полководці, що мечеві — життя своє на службу офірували. Приходили й такі, що вазі та мірам, продаючи в крамницях, себе віддали. І ті, що плугами орючи, богам служили. І аж четверо було (серед прихожих) таких, що вінець Обох Земель* та берло сімох народів носили.

Перший із тих (чотирьох) був Озирис-Аменемхет. Володар мудрий, що за основу могутности Землі Кемі вважав багатства та скарби. Це він перший був, що мудрістю (людською) виміряв високість вод Нільських у повені їхній та в добі, коли вони відпливають. То був (він же), що призначив береги озерові Моери, і силою волі власної та працею люду свого в берегах тих затримав води слухняні. Він же й ту славну ітаємну схованку Льо-перогунт, що греки малобожні у варварській мові своїй „Лябіринтом“ називають, — збудувати звелів. І в ній сховів хитрих, заль великих та ходів підземних, укритих і таємних звелів зробити багато-багато. І там збирав він скарби великі, сторожу з жерціваскетів побожних настановивши. Знав бо — мудрий, — що нічим, ані всіма скарбами Ло-пе-ро-гутну підкупити їх не було можна, бо ж і скарб найдорожчий — життя власне вони ні за що мають, а цінності земні погірдливо топчуть.

Так, от же, вночі, потаємно приступив був фарао Озирис-Аменемхет мудрий до Володаря Пустині й словом „ЗОЛОТО“, що в його могутність він вірив глибоко, — промовленим тричі, хотів він збудити Сфінкса.

Але непорушно у простір дивився відвічний Камінний Володар. Не піднеслись вії йому, серце не озвалось у грудях камяних, і не глянув він на фараона. Тільки подихом вітру з пустині кинуло купу піску, нічого не вартого, під ноги Аменемхетові. І розгнівався вельми фарао на ту відповідь глузливу й уразливу на його найліпше слово. І на знак великої погорди своєї до Володаря Пустині звелів поставити іншого Сфінкса біля таніту. І сьогодні кожен на власні очі може бачити того другого неправдивого Неба.

Правдивий же стояв непорушно й дивився на простір і час, байдужий до того, як минали роки за роками, як мінялись володарі за володарями, як відходили з Землі Кемі до богів несмертних фараони, мандрівкою своєю земською втомлені.

І от, на трон Земель Обох вступила Гатасу, володарка могутня і славна, Гором улюблена, самою Гатор вигодована**. Мудрість була її хлібом щоденним, але ж і до вправ мечем та стрілою була володарка так призвичаєна, як і до праць будівельних

---

* Обох Земель — Тобто Горішнього й Долішнього Єгипту.
** Гатор — богиня кохання, весни, радости.

Дух її могутній створив (у скелях) храм великий. І на палацах, пільонах і всяких будовах та стовпах переможних було висічене найменння її вельми багато разів. І було за що, бо ж навіть у боях численних на возі бойовному гонила вона в полях кривавих за перемогою. Й ніколи не давала вона втекти перемозі. Тож славою зброї своєї вкрила вона Єгипет.

На слово Гатасу, з малюнків руки її, богами надхненої, зявились кораблі могутні. До землі Пунт* і ще далі понесли вони славу Кемі.

Таж більш як славу й перемогу кохала Гатасу край свій та брата й чоловіка свого — Тутмеса. А що не відала вона страху, і славою, як льотоса квіткою, голову свою прикрашала, — то вирішила два ті свої кохання злити в одно. Хотіла, вирікшись особистої слави, на Тутмеса, мов вінок, покласти всю славу, що була в Землі Кемі. І на памятних дошках, на храмах, палацах, пільонах знищила вона найменння своє, лишила ж єдине, одиноке найменння Тутмесове. А в ніч ту, коли так вчинити постановила, до Сфінкса прийшла Гатасу, спираючись, як Ізида на Гора, — на рамено Тутмесове. Але даремно:

— Кохання... Любов... — промовляла.

Даремно і Тутмес — володар, що з сорока чотирьох боїв повернув переможцем, даремно і він —

— Слава... Край рідний, — голосом сильним і певним гукав.

Даремно на слова ті польниці-сурми мідяні голосно йому відповідали.

Володар Пустині мовчав і не рухнувся...

Таж серця шляхетні не знають образи чи гніву. Й не уразились мовчанкою Сфінкса Гатасу й Тутмес, як сталося те з Аменемхетом. Не відвернулись, не кляли його, але ж на згадку про повінь щастя свого звелів Тутмес оздобити диском золотим Сфінксові голову, щоб кожного ранку промінням іскристим обсипав його відроджений Ра**, як обсипає кожного дарами той, хто серце має щасливе...

І знову, як хвилі Великого Нілю, утекли роки і століття. Озирис-Рамзес-Міямун, син могутнього Сеті, володів Землею Кемі та збільшував славу її. Після перемоги Кадешської над тими, що має до них глибоке й непереборне презирство Амон Великий, над тими, що звуться огидно Хититами ганебними, прийшов до Сфінкса і Рамзес. Таж даремно уста, що призвичаїлись розказувати і славі самій, вимовляли рішуче й твердо:

— Влада!... Перемога!...

Повна мовчання лишилась пустиня. Мовчала й безодня небес і сам Сфінкс. Таж не відступився Рамзес відразу, бо ж ніколи й ніде не знав він відступлення. Ніч і ще день просидів він біля Сфінкса. Молився, питався богів і прохав, щоб сказали йому таємницю. На другу ж ніч, повернувши до Теб, звелів скрибам своїм записати так:

---

* Земля Пунт дуже далека від Єгипту, але докладно невідомо, яка саме.
** Ра — бог сонця.

„— Природу земську уявляє з себе Володар Пустині, Сфінкс, жорстоку, звірячу, про що свідчать і гострі кигті, і левяче тіло. А що на пісок спирається він, там, де було дно колишнього моря, то це знак, що з вод Передвічних повстало все.

„Поземського пороху тримається Сфінкс, бо ж поки в тілі земському природа поземська, — воно є донькою пороху. Таж дух, що в тілі земному жиє, якщо він вже прокинувсь, до виходячого сонця підносить свій зір. І обличчя, освітлене сяйвом Світла Вічного, стає обличчям людським, опроміненим спокоєм шляхетним і мудрістю.

„Отож, тоді обличчя людське та людський дух опанують тілом-матерією, хоча б було тіло й камяне, левяче. Тоді й зоря засяє над чолом не Сфінкса-потвори, а Сфінкса-Символу".

Така була мудрість, яку від Сфінкса пізнав фарао преславний, Озирис-Рамзес-Міямун...

І ще в часи ті був жрець, — пророк з храму Амона Тебанського. Був він учений превельми, таж не хочу тут наймення його називати. Той жрець у мудрості своїй покрив посвятними написами папірусів багато й на них накреслив всі слова Землі Кемі, на память і навчання людям та на славу вічну богам несмертельним, що навчили людей, давши їм мову. В мудрості своїй значіння всіх слів знаючи, слів не тільки самої Землі Кемі, але ж — і Кушитських, і народів Лібу, і навіть Шасу нечистих, — жрець той превчений привіз, на сильного осла поклавши, — усі папіруси свої до стіп Володаря Пустині. Тоді сам, осла пустивши, щоб не перешкоджала йому й тварина німа, сів біля Сфінкса, — коли Мін, бог срібно-промінний вичарував на небі місяць повний, — читати з папірусів своїх голосно слово за словом. Чекав бо жрець той мудрий, що коли прийде слово чарівне на чергу, — прокинеться Сфінкс.

Вже було близько перед світанком (мабуть), коли жрець промовив уже тричі вряд слово „МУДРІСТЬ". І тільки що хотів він вимовити ще вчетверте, у пяте і далі слово те, що його вважав за найміцніше з усіх слів, — як нечутно приступив до нього ходою тихою з пустині лев, який мабуть поважав як ще міцніше слово „СИЛА". Таж, не сказавши слова того і взагалі слова жадного, могутнім ударом лапи своєї по мудрій голові жерця того вченого, що його імення я не назвав, — припинив читання словника перед Володарем Пустині. Відомо, що способом цим часто доводять сильні правоту свою.

Коли ж вранці прийшли пастофори* Амонові (з храму Тебанського, Рамзесом поставленого), щоб принести свіжу одіж та воду на вмивання посвятні пророкові вченому, — знайшли його тіло холодне й ствердле; рука ж його здеревяніла ще лежала на слові „мудрість". Довкола сліди ніг ослячих та левячих, а на папірусах кров жерцева — показували, яка уперта відбулась тут за слова суперечка. Таж Сфінкс не став ні по чиєму боці: мовчав, як і раніш, у сні своєму.

* Пастофор — нижчий жрець.

І багато людей в Землі Кемі, довідавшись про подію ту, повірили, що і найгарніше і наймудріше слово часом менше варте, як чин, хоч він складається тільки з одного руху.

А сталося ж це за панування згаданого Рамзеса Міямуна Великого, сина Сеті. Мудрішого, могутнішого й міцнішого за нього володаря ніколи не знала Земля Кемі. Коли ж відійшов він на Захід *, до Країни блаженних, засмутилася Земля Кемі, як вдова єгипетська, як сирота, що вийшла над вечір з оази й заскочила її ніч в пустині та пітьмою сповила шляхи її, і розум, і зір...

Доба мук і жаху, тривоги та болю прийшла тоді на Єгипет. Фарао Озирис - Менефта радніше був би в Абідосі, в Країні Заходу, як у Тебах володарських. Намножилось тоді сила несчислена нечистого народу Апуру, що сам себе злобожно Бен-Ізраїлем звав, — як гусіні на полі капустяному, як сарани — най впаде лихе слово на пустиню! — що множить її Сет на зло людству.

І зірвались загати терпеливости у люду Кемі. І, вставши, вигнав він нечистих Апуру з володінь Амонових...

І сталося.

Нечиста жінка з того народу Апуру, втікаючи за племенем своїм, несла з собою й дитину свою. Таж крім дитини, що їй належала, тяжко несла вона ще й ріжні скарби Землі Єгипетської, яких накрала багато, як і всі, що були з народу Апуру. Бож було у них звичаєм обкрадати скарби живих і мертвих в землях чужих, чи то — приходючи (туди), чи то — втікаючи (звідтіль) перед гнівом народнім.

І втомилась вельми жінка нечиста під важким вантажем своїм. Та й відбилась вона від гурту втікачів — одноплеменників своїх. Тоді міркувала в серці свойому нечиста жінка та: „Якщо скарби вкрадені покину, де ж знову здобуду їх в пустині? Тож лишуся знову я вбога, як була перед тим! Якщо ж кину дитину свою, — вільніше буде мені нести скарби крадені. Дитину ж іншу придбати зможу, ще й не одну, аби лиш дійшла живою та скарби донести зуміла“.

Й покинула вона дитинку, поклавши її біля ніг Сфінксових у пустині. Сама ж мерщій помандрувала далі. І не оглянулась.

Дитятко ж лежало довго, квиліло та плакало, бо спека росла у пустині, й було там, як у печі, що її нагріває пекар, маючи тісто приготоване. А як стало тепло дуже-дуже, ніздрі Сетові роздмухали пісок. І зривався він хвилями, які летіли, щоб кинутись у безконечність, поза окрай землі. Ра на обрію затулив обличчя своє. І Сонце — джерело світла стало, як смолоскип, що вгасає, димом чорним обмотаним. Було, як рана кровава на небі, смертельно пораненому.

Не мала ще розуму дитинка Апуру нечистих. А тому, що

* Піти на Захід — померти.
** Абідос — місце, де є Озирисова гробниця.

й звір нерозумний боїться вихру самуму й тікає, шукаючи криївки, — тож чуття звіряче й примусило дитину ту малу кричати голосом великим. Відчуло бо мале, як смерть, ніби мати, нахилилась вже над ним. До цієї хвилі ще досі уста дитини тієї не вимовили жадного людського слова й не знало воно жадної мови людської. Таж в страху передсмертному простягло воно вгору ручки свої, рятунку шукаючи. Відкрило воно знову свої уста, ще не поплямлені ані неправдою, ані ненавистю, ані прокльоном, і покликало:

— МАМО!... — в слово те, вклавши все, що бажання життя підказало: надію і жах, певність у рятунку, оборону, опертя, радості прийдешні.

І раптом схилилась голова Володаря Пустині. Витяглись лапи кигтисті й обережно пригорнули до теплих грудей (камяних) дитину покинуту.

І вогнем спалахнуло небо усе. І вгасло враз, узявшись попілом кучерявим. Зблідло на обріях, як обличчя, що з нього втік розпалений до червоного гнів, Син Сетів. Тиша німа настала довкола. Стихло дихання повітря. І мняке шелестіння шовкове, як віяння тисячі крил, — збудило знову тишу хвилеву. А небо, переливчасто-ніжне, мов перли в короні володаревій, усміхнулось, схилилось, наблизилось до землі. І рясні сльози дощу полилися тихо із неба над пустинею.

Заразом два чуда: дощ в пустині й рух серця камяного викликало одно слово коротке. Не слово маґа-мудрця, не володаря-фарао, не слово переможного, мудрого чи щасливого. Ні, — слово істоти мізерної, кволої, вбогої, що до того ані одного слова й не знала. Але ж не знала ще і неправди, злости, підлоти ненависти, — дарма, що була то дитина нечистих.„

*

Я, Евімет, жрець Амонів, на славу богів казку цю записав. Записав і на те, щоб посвідчити, що тільки божеські, таємні істоти та боги самі можуть не гидувати тим, що для нас людей смертельних огида тяжкая. І на те, щоб ствердити, що людина безсила й найкволіша при гострій потребі зможе знайти оте слово велике, яке зрушить і камяного, тисячоліттями нерушимого Володаря Пустині.

О, Слово!... Тобою усе зачалося у світі! Ти, зможеш усе!

Проф. Олександер Кошиць.

ХОРОВИЙ СПІВ В УКРАЇНІ.

Мистецтво хорового співу в Україні має своє коріння в народній поліфонії, отже в хоровому співанні народньої пісні самим народом. Початок же народньої поліфонії в Україні

криється в далеких сутінках історії і сходить до тих часів, коли суспільне життя подніпрянських словян тільки що почало набирати організованого вигляду та потребувати й творити масові вокальні акти релігійного культу. Цілком зрозуміле, що масовий спів, культовий чи світський, міг розвиватися тільки природним шляхом гетерофонії, тобто через утворення кількох, із часом точно зафіксованих народньою памяттю, варіянтів мельодії. При спільному звучанню ці варіянти дають своєрідний контрапункт, утворюючи в своєму підкладі гармонію, що відріжняється від прийнятої тепер европейської.

Ріжниця не тільки в самому звучанні, але й у відмінному способі музичного діяння. Коли в европейській гармонії звукова тканина складається й твориться через підставлення під мельодію, що її веде верхній голос, звукових стовпів — „акордів" — прямовісно, то в гетерофонії ця тканина виростає як нові галузі з одного й того ж самого пня основної мельодії через її зміни, себто твориться способом рівнобіжним — „паралельним". — Це блискуче підтверджує аналіза української народньої поліфонічної пісні та многоголосного способу її співання в народі.

Найкращий зразок найстаршої народньої поліфонії — це співання серед народу українських обрядових пісень — колядок і веснянок. Є це фрагменти передісторичного культового співу словян та перші гетерофонічні спроби народньої музичної творчости. На велике щастя мистців та вчених память українського народу донесла до наших часів ці скарби в повній їх свіжості, як мельодійні, так і поліфонічні звучання.

Культовий спів, як один із складників обряду, розвивається разом із культом, а через те не дивно, що при урядовім заведенню християнства в Україні (988 по Хр.) християнський спів, що його принесли греки, зустрів у давньому культовому співі вже добре зорганізовану музичну силу, що мала свої певні художні форми та свою історичну традицію. Ясно, що тут повинно було прийти до конфлікту, в якому візьме верх сторона сильніша, живучіша. До школи хорового співу в Києві, що її нововідкрив князь Володимир († 1015 р.) набирали співаків з того, недавно ще поганського народу. Вони приносили з собою свої звички, свої музичні традиції, свій уже витворений спосіб погансько-культового, народнього співання. А через те, що науку нового християнського співу провадили способом навчання „з голосу", то цілком зрозуміле, що нарешті мусіла була витворитися мішанина двох співів. У ній мусів узяти верх той елемент, що мав більше сили в традиції, звичках і самій природі співаків учнів. Таким був український народній елемент.

І ми бачимо, що церковні нотні книжки вже з початком XII століття, тобто яких сто років після заведення християнства, показують уже цілковиту оригінальність нашого християнського співу. З ново-принесеного грецького співу не залишилося й сліду, а повстав цілком своєрідний, суто український мельодійний скарб, що то його коріння знаходимо в отих культових ко-

лядках, веснянках, купальських, обжинкових піснях, та й взагалі в народній пісні.

Коли говорити про церковний хоровий спів як мистецтво, то факт, що князь Володимир заснував у Києві (при кінці X. століття) музичну хорову школу, а також і загальний стан християнського співу в X. ст. каже нам про ті високі вимоги, які ставлено тоді до співу. Цей факт треба вважати за початок організованого хорового мистецтва й музично-вокальної культури в Україні.

Культура українського хорового мистецтва знайшла тоді постійне місце і свою школу в Києво-Печерській Лаврі. Її спів і хорова редакція того церковного співу уформились і устійнились остаточно в початках XII ст. Записаний особливими значками („крюками"), мав він назву „знаменного" і цією назвою його відріжняли від співу незаписаного, що його традиційно передавали співацькі покоління „з уст в уста".

Але в тих нотних книжках, які дійшли до нас з XII століття, той спів записаний одноголосно, цебто записана одна тільки мельодія, той стовбур, що на ньому виростала поліфонія, коли виконувало його кілька голосів спільно.

Ця поліфонічна одіж основної мельодії мала характер „експромтовий", цебто була кожного разу, кожного менту нова, не повторялася, і в цьому виявлялась жива музична творчість співаків. Цілком так, як при масовім виконанню народньої пісні сплетення голосів кожного менту буває інше, нове, і співаки ніколи не повторять достоменно того, що зробили хвилину перед тим. Не записано в ті часи цієї поліфонії через те, що на перешкоді стояли трудноші з сіміографією (музичними знаками) та очевидно не почувалось в цьому й особливої потреби. Такий спосіб многоголосного співання, експромтової творчости в підголосках, і тепер в народі вважають за річ звичайну. Крім того він не порушував записаної вже мельодії, що зоставалась незмінна, як незмінний залишається зміст читаного без огляду на те, який характер голосу має читач. Цікавість до поліфонії та перші спроби запису многоголосся знаходимо аж на початку XV століття. Звідти ж дійшли до нас і перші „спроби музичної композиції у вигляді аранжівки того ж таки „знаменного" (записаного одноголосно) співу на мужеські голоси — два, три навіть чотири. Називались вони „строчноє пініє": „двоєстрочноє" чи „троєстрочноє". Ці аранжівки зроблені на тій же підставі „гетерофонії", цебто підголосками, і не мають нічого спільного з европейською гармонією.

Отже коли записаний — „знаменний" — спів зоставався менш-більш неповорушний і переживав еволюцію помалу, то спів традиційний еволюціонував здебільша швидко й у ріжних напрямках, та набирав ріжних місцевих особливостей, як: Київський, Галицький, Закарпатський (Угро-руський). Коли записаний — „знаменний" — спів залишився наче пень, то спів неписаний був тими галузями, що виросли з нього. Найкраща його

галузь це „київський напів", що остаточно повстав під кінець XV й на початку XVI ст. Це художнє завершення того кольосального могутнього процесу музичного творення, що ніколи не переставав діяти в глибині народньої стихії від непамятних часів аж до наших днів. У співі Києво-Печерської Лаври можна чути звучання хорової маси з XV—XVI вв., що вражає неймовірною оригінальністю й свіжістю, а для сучасного духа є цілком незвикле, починаючи від структури самого хору: два баси, два тенори й альт, при чому мельодію вів другий тенор.

Разом з іншими формами релігійної, але не церковної музики, з „Кантами" й „Псальмами" (пісні духовного моралістичного характеру) лаврський спів свідчить про рано розвинуту надзвичайно високу українську хорову культуру, яка вже в XVII столітті дала в сфері штучної композиції такі зразки поліфонії, як „на 4, 5, 6, 8, 12, а навіть і на 24 голоси," що вражають до цього часу.

Треба сказати, що рівнобіжно з розвитком співу одноголосного й хорового йшла в Україні велика наукова музична робота. Уже при кінці XI ст. київські вчені музики випрацювали свою особисту нотну семіографію, близьку до европейських „невм", але цілком своєрідну (так звані „крюки"). Вони ж раніше від західньоевропейців вжили нотної пятилінійної системи (в зах. Европі була тоді чотиролінійна), а теоретичні й педагогічні роботи та композиторські праці відомого київського теоретика Н. П. Ділецького (1630—169?) вяжуть українську музичну культуру з европейською як рівну з рівною.

Особливого розцвіту набирає хорове мистецтво України в XVI—XVII вв. У тих часах являються нові огнища музичної культури й хорового співу, а це школи при церковних організаціях, так званих „Братствах" у Львові, Києві, Вильні, Луцьку, Острозі і в інших містах. Тут не тільки творять хори із студентів шкіл, але вводять спеціяльну вокальну підготову хорових співаків, теоретичні кляси, композиційні студії. Зявляється ціла низка нових співаків, хорових дириґентів, вихованих на довголітній практиці, старих хорових традиціях і новій науці штучної композиції. На їх чолі стоять такі імена, як Н. П. Ділецький. Ф. Тарнопільський, Йосиф Загвойський, Пальчевський і ін. Ці музики поруч з „напівами" (варіянтами) старих мельодій, творять цілком нові композиції на масу голосових партій від 4 до 24, як було сказано. Очевидно, що такі складні твори потребували для свого виконання висококультурних хорів та співаків і ми знаємо, що так було. Відомий европейський подорожній, німець Гербіній, побувавши на Службі Божій в церкві київського Братства, писав так (переклад з латинської мови):

„Господь Бог є в далеко вищім і кращім почитанні у грекорусинів (українців) ніж у римлян (римо-католиків). Псальми і деякі святі гимни Отців співають старинною мовою й мистецьким співом, що у ньому виразно чути сопран, альт, тенор і бас у найоригінальнішій і звучній гармонії. Звичайний нарід розуміє

все, що духовенство співає або молиться словянською мовою. Коли злучаться з голосами священиків і заспівають гармонійно та з набожністю, то я, слухаючи цього, попав в екстазу. Мені здавалося, що я в Єрусалимі серед первісної християнської громади та бачу її лиця і відчуваю їхнього духа. Я був приневолений восхвалити Сина Божого з простотою (щирістю) українських (Ruthenian) святих, і по прикладу блаженного Амвросія та Августина викликнути: „Повні небеса й земля Твоєї величі!“ (Гербініюс, „Релігіоза Кіовензіс Крипте сіве Кіовія Субтеранеа“. Єна, 1675).

Найбільшої висоти досяг хоровий спів в братській київській школі (потім Духовна Академія). Ця остання була науково-культурним огнищем, що з нього йшло світло не тільки в Україну, але й Московію, після її зєднання з Україною в 1654 р. Всі перші діячі науки та мистецтва в Московії були українці, вихованці київської Академії. Разом із наукою перенесли вони в Москву й музику та хорове мистецтво. Починаючи від Ділецького, Тарнопольського, Загвойського, Пальчевського, Мезинця, а кінчаючи Бортнянським (помер 1825 р.), як композитори, так і виконавці включно до половини XIX ст. були в більшості українці. Хорова культура оснувалася на українських зразках, розвивалася за київським типом, живилась українськими силами. Досить сказати, що царська хорова капеля складалась майже зовсім із українських співаків до останніх днів. Свого часу в Глухові й Харкові були навіть спеціяльні школи для підготови співаків для цієї капелі. Першим директором капелі був українець Марко Полторацький (1729—1795), а її директор, українець Дм. Бортнянський, впорядкував і систематизував увесь церковний спів Східньої Церкви. В тій же капелі працювали такі визначні композиторські сили, як: Березовський, Турчанінов, Азіїв і інші українці, що поставили її на небувалу висоту.

До найвищого ступня дійшла хорова композиція й справа в Україні, коли українські музики почали їздити до Італії по музичну освіту і привозили з собою европейський дух. Імена наших композиторів-українців: В. С. Березовського (1745—1777), Д. Бортнянського (1851—1825), А. Л. Веделя (1767—1806) та Турчанінова (1779—1856) вписали чудові сторінки в історію не тільки нашої, але й загально европейської музики. Опери Бортнянського й Березовського обійшли всі сцени Італії, а імя Березовського можна ще й тепер побачити вигравіруване золотом на мармуровій плиті в Музичній Академії в Больонії. Ведель перевищив змістом і настроєм у своїх творах свого вчителя, італійця Сарті.

Але цей великий рух упадав ступнево враз із занепадом національного життя України під московським ярмом, бо Москва забирала найліпші сили з України. Аж на схилку XIX в. українська музика віджила знову підо впливом таких талантів, як: Маркович, Гулак-Артемовський, Заремба, Ніщинський, Коціпінський, Лисенко, Кошиць, Стеценко, Сениця, Степовий, Леонтович, Ко-

зицький, Вериківський, Гайдай, Демуцький, Яціневич, Ревуцький, і інші.

В західньоукраїнських землях під Австрією знаходимо в тому часі теж імена визначних музик, як ось: Матюк, Вербицький, Воробкевич, Кипріян, Нижанківський, Січинський, Барвінський, Людкевич, Ярославенко й інші.

Після вибуху російської революції і з утворенням Української Держави український уряд відразу заопікувався українською музикою і з ініціятиви гол. отамана Симона Петлюри створено Українську Республиканську Капелю, а провід над нею віддано Ол. Кошицеві. Вона перетворилася згодом в Український Національний Хор і виїхала в світ добувати признання для новозбудованої Української Держави. В рр. 1922—1924 об'їхала вона світ, між іншим і Америку, й принесла небувалі прихильні рецензії світової преси 12 мовами. Відновлений Український Хор відбув подорож по східніх американських містах з нагоди 200-ліття народин Вашингтона в 1932 р.

Є. Ю. Пеленський

ОСТАННЄ ПОЕТИЧНЕ СЛОВО ШЕВЧЕНКА *

В гущу життєвих інтересів і плянів, таких багатих і живих ще на початку 1861 року в Шевченка, ненадійно вривається прочуття смерти. Вислід тому дав поет у свойому останньому творі: „Чи не покинуть нам, небого...", творі, що був писаний коротко перед смертю (перша частина 14. лютня 1861 р., друга кілька днів пізніше).

В свойому вияві є це типово клясична річ. Клясичні тенденції доходять тут до найповнішого виразу.

Поезія „Чи не покинуть нам, небого..." проведена в пляні розмови поета з музою. — Ціла вона пронизана типовими клясичними образами й висловами. Її тема — смерть, тож передовсім виринає тут старовинне царство тіней. Згадані ріки підземелля, Флєгетон, Стикс, Лєта, згаданий підземний перевізник Харон. Не про „життя" говорить Шевченко, а про Парку-пряху. Замість згадати лікаря, наводить імя Ескуляпа, як це зрештою скрізь у творах залюбки робить.

Друга, сказати б бічна, тема це слава, слава поета. Ця тема викликає відомий в поетиці, як найклясичніший з клясичних — гексаметр і епопею. Вони, щоправда вжиті в дещо іронічному значенні, але це відноситься не до гексаметру й епопеї, а до са-

*) Розділ з праці про клясичні традиції творчости Шевченка 1830—1861 року. У ній проводена теза, що поезія Шевченка з тих років була клясична, з тим, що тоді клясицизм охоплював не тільки старинну Грецію й Рим, але й старозавітну Палестину. Звідсіля поезії Шевченка того часу опрацьовують клясичні або біблійні теми.

мого таки поета, що й на початку називає свої вірші „нікчемними".

Куди важніша від оцих клясичних формально-наявних акцесорїїв ідея твору. Вона виявляється в відношенню поета до Музи, такому, що живо пригадує старинних. Видна вона й увідношенню поета до слави. Вміраючи, думає, як і давній грек, передовсім про неї. Завдяки славі стається безсмертним, звідси слава цінна, свята, тому й за нею просить у Музи:

„Благослови мене, друже,
Славою святою!"

або про бесмертя:

„Через Лєту... перенесем
І славу святую —
Безвічную, молодую..."

Тут слава скрізь — свята. Хоч є в вірші ще добавлена інша нотка („Або — цур їй, друже! І без неї обійдуся"), то вона не ламає основного тону. Навпаки, видається, що ця нотка зявилась тут виключно як наслідок формально-мистецьких вимог.

Такі ж типово клясичні погляди на життя, на смерть, на світ. В життю шукав Шевченко того, що й грецькі фільософи: мудрости, або краще, софії. Шукав і знайшов, і в знайденому знайшов міру:

„І розуму таки набрались,
То й буде з нас!"

І світ для нього, як і для кожного грека — життєрадісний: „веселий, ясний та глибокий".

Шевченко, як грек, сповнений вщерть калькокагатією, вмів жити, але й уміє вмерти. Лаштуючись „в далекую дорогу", до Бога, глядить на смерть очима грецького фільософа:

„... Ходімо спать,
Ходімо в хату спочивать...
Весела хата, щоб ти знала".

Клясичний погляд на смерть тут обєднаний в одне з християнським. В дальшому наближається Шевченко більш до першого. — Коли християнин хотів би якнайдовше, аж до останнього подиху життя на землі хвалити Бога, то старовинний грек волів умерти тоді, коли відходила сила, коли він переставав жити повновартним життям. Теж саме й у Шевченка:

„Поки вогонь не захолонув,
Ходімо лучче до Харона".

Чи ці думки про життя і смерть і славу не пригадують живо ідею неодного клясичного твору?

Як клясик обєднав Шевченко у своїй творчості, зокрема в вірші „Чи не покинуть нам, небого", все те найкраще, що дали Еллада й Рома: поета, фільософа й героя. Вяжеться з тим старозавітнє праведництво.

Знайшлось там місце для коханої України, знайшлось і для давньої мрії поета про хатину в гаю над Дніпром, про дружину. Замість над Дніпром повстане хата над Флєгетоном, чи Стиксом, дружиною для поета стане Муза. А Україну так Шевченко любив, що без неї і на тому світі не зможе жити. Буде її згадувати, як і тут згадував, буде врешті про неї співати, як і тут співав:

Дніпро, Україну згадаєм,
Веселі селища в гаях;
Могили — гори на степах
І веселенько заспіваєм...

Д-р Володимир Залозецький

ХРИСТІЯНСЬКА РЕЛІҐІЯ І КОНСЕРВАТИВНА ІДЕЯ

Ренесанс та реформація підірвали в основах одноцільність світовідчування окцидентальної людини, що було оперте на проявах духа християнського середньовіччя.

Це заломання середньовічної культури потягнуло за собою катастрофальні наслідки, що грозять в теперішніх часах повним занепадом того, що колись гордо називали окцидентальною культурою. Знищення станово-корпоративного устрою, себто найвищого витвору універсального консервативного світопонимання християнського середньовіччя, що довершилось частинно в французькій революції, а частинно по упадку монархічних устроїв по світовій війні — та духовий хаос, що повстав через еманципацію людської думки з-під дисциплінуючої сили християнської релігії в ріжних світських фільософічних системах, як раціоналізм, лібералізм, матеріялізм — це страшний білянс розвою европейського людства на схилку тих нещасних століть.

І коли серед тих матеріяльних та духових звалищ і румовищ пробуджується тут і там свідомість цього розпучливого стану, то виринають одночасно два основні питання направи безнадійних відносин: виринає питання творчої та регенеруючої ролі консерватизму та християнської релігії і їх взаємовідносин між собою.

Розкладові духові течії головно XVIII і XIX століття намагалися основно здискредитувати значіння цих двох могутніх чинників в життю народів так, що треба сьогодні наново усвідомити собі їх суть та значіння, щоб зрозуміти їх ролю в минулому і усвідомити собі на основі тієї ролі їх значіння як для поправи і реформ теперішніх відносин, так і для майбутнього розвою европейських народів загально, а нашого зокрема. Щойно така основна застанова зможе дати нам повну картину ролі тих двох чинників і може показати нам засоби, що ними можна б перевести ці основні реформи, без яких може справді здійснитися пророчня німецького вченого Шпенглєра про „упадок окциденту“.

Без сумніву з природних потреб родиться в людині релігія та консервативна думка. З потреби запевнити собі поміч надприродних сил в тяжкій боротьбі за індивідуальне чи колєктивне існування міцніє релігія, з природної потреби зберегти і передати грядучим поколінням надбані матеріяльні та духові здобутки родиться консервативний інстинкт та його усвідомлююча консервативна думка...

Тому що ті природні потреби людини і громадянств в останніх часах майже цілком заниділи, а окцидентальна людина стратила відчування тих елєментарних в суті речі ірраціональних потреб — виринає конечність розбудити ті приспані інстинкти

наново й усідомити собі значіння цих двох потуг при народинах, в життю, упадку та переродженню народів.

Хочемо тут вказати на основний факт, що ті дві елементарні сили виступають разом і що на їх співдіянню опертий єдино здоровий підклад розвитку громадянств передовсім білої раси.

І хоч консервативна ідея ніколи не переходила такого доктринального оформлення, як нпр. католицька думка, то все ж таки можна окреслити більш-менш її діяння за наступними найважнішими прикметами, що очевидячки відповідно до обставин, часу і нації, серед якої виступають, прибирають ріжні вигляди.

Йде нам про консервативну громадську думку в клясичнім значінні того стова, т. зн. як творчого чинника в громадськім життю. Вона виступає тоді в повному вигляді, коли сповняє ось такі конечні завдання в громадськім житті:

1. Творчо-зберігальні, як сама назва на це вказує.

Але творчо зберігати щось це не значить петрифікувати, або умертвлювати. Навпаки, творчо зберігати значить все це, що в минулім громадськім життю показалось сильне та здорове, зберігати, а все, що не виправдало себе, усувати. Зберігати значить далі — надбання минулого в теперішності дальшим життєвим досвідом збагачувати та досконалити і майбутнім поколінням для дальшого творчого досконалення передати. Така зберігальна думка творить поміст між минулим, теперішнім та прийдешнім, з тим, що точкою виходу є минула творчість, а ціллю творче досконалення в теперішності і його заповіт на будуче.

Отже консервативно-зберігальна думка не зводиться ані до абсолютного поступу (так як нпр. новочасний лібералізм), ані до абсолютної реакції, як нпр. ріжні абсолютистичні ідеї праві чи ліві включно до большовизму — а консервативно-зберігальна думка посередничить, осцилює між обома, перебирає все це, що творче, з обох, т. зн. ані не нищить здорового поступу, ані не усуває те, що добре в статиці громадського життя. Отже консервативна думка рівноважить динамічні та статичні потуги в громадськім житті.

2. Консервативно-зберігальна думка — це чинник обмежуючий, а не гальмуючий розвій громадського життя. Випливає це із вище сказаного. Гальмують громадське життя лібералізм та ріжні праві і ліві реакції (абсолютизм). Лібералізм через те, що абсолютний поступ зводить до абсурду, реакції через те, що абсолютно гальмують всякий поступ.

Творчий консерватизм не гальмує, а обмежує. Обмежує абсолютний поступ так, щоб цей не перемінився в кривавий біг Амока людини і обмежує вроджений в людині квієтизм так, щоб з нього не повстав абсолютний застій.

3. Творчий консерватизм є завжди дуалістичний. Спирається він на глибокім розмежуванні духа і матерії, як у фільософічнім, так і в громадськім значінні. В світоглядно-фільософічнім значінні творчий консерватизм не є ані крайно ідеалістичною, ані крайно матеріялістичною доктриною. Тим він ріжниться від таких

крайних фільософічних доктрин, як ідеалістичний романтизм, геґеліянізм, або крайно матеріялістичний марксизм. Творча консервативна думка чітко відріжнюється всеодно чи від ідеалістичного чи матеріялістичного монізму — вона дуалістична, вона виходить із заложення, що і дух, і матерія, і їх взаємовідносини є основними агенсами цілого розвою людства. В громадськім життю проявляється цей дуалізм у гострім і яснім розмежуванні світської і духовної влади. Консервативна думка відкидає получення цих влад в одних руках, як це бачимо в ріжних формах абсолютистичних устроїв правління, (нпр. влада цезаря і понтифекса в одних руках в античній римській добі, наполеонізм, йосифінізм в новіших часах, теперішній комунізм, де зуніфіковано світську владу й ідеольоґію, або націонал-соціялізм, де концентрується в одній особі влада і націонал-соціялістична доктрина). Творчий консерватизм відкидає так само поневолення одної влади другою і обстоює повну автономію і незалежність сфери діяння влади світської та духовної.

4. Консервативна думка прямує до органічної сполуки людських колєктивів у станових корпораціях. Вона відкидає ліберальну та матеріялістичну доктрину ґеометричного значіння числа і механічного укладу громадських сил, не відкидає натомість природного принципу нерівности, що панує між людьми. В намаганню досконалити людську природу будує вона громадський лад на становій єрархії, т. зн. на станових елітах, але воднораз дає найбільші шанси розвою природних заложень та талантів людини через можливості підійматися органічно догори. Вона намагається усувати все, що сперте на антагонізмі та боротьбі кляс, на заостренні ріжниць між нижчими і вищими, багатішими і біднішими громадськими верствами і хоче надати неминучій в природі боротьбі якісь вищі форми змагання, що в них рішає боротьба, обмежена якимись правилами (fair play у англійців) і де перемагає найліпший та найшляхетніший громадський тип, або на кожний випадок має змогу і шанси перемогти такий тип, в протилежності до демоліберальної боротьби, де рішає звичайно тип найгірший, себто той, що в засобах не перебирає, або в системах комуністичних, де рішає брутальний пястук і сила. Демоліберальному індивідуалізмові та принижуванню авторитетів — або механічному наставлюванні авторитетів з гори як в комуністичній системі, вона протиставить пошану до авторитетів, оперту на визнанні людської гідности та на принципі, що чим вище хто стоїть в громадській єрархії, то тим тяжчі обовязки тяжать на нім, — т. зн. що проґресивно з правами ростуть і обовязки.

Отже консервативна думка не оперта ані на антагонізмі індивідуальнім, ані колєктивнім, що з нього живуть інші громадсько-політичні ідеольоґії, ані на розяренні пристрастей соціяльних чи національних, а на зусиллях згармонізувати, примирити, зіграти те, що людей ділить, і двигнути те все, що без уваги на нерівності людей обєднює...

Ця тенденція в імені творчого принципу любови усмирювати людські антагонізми, людські пристрасті, належить до головних регулятивних засад творчого консерватизму.

5. Пята засада творчого консерватизму це універсалізм. Творчий консерватизм — це не відокремлене громадсько-політичне явище; його значіння сягає далеко поза границі одної держави, одного громадянства, одної нації. Тому творчий консерватизм — це завжди явище всесвітнє, а ніколи вузько-льокальне. Проблєми консервативного устрою громадянств рішаються всюди в загально-світовому маштабі і регулюють не тільки внутрішньо-політичні, але в тій самій мірі міждержавні, міжгромадські і міжнаціональні відносини. Універсальний спосіб думання всіх консерватистів світу (або звужім це поняття до европейського континенту) — дає щойно ґварантію, що будуть устійнені і утривалені не тільки внутрішні, але й міжнародні відносини. Бо і тут творчий консерватизм стоїть на становищі такого самого поладнання зовнішньо-політичних відносин, як і внутрішніх. Fair play — рішає не тільки у взаємовідносинах між громадянами і колєктивами внутрі держави, але і назовні в міждержавних відносинах. І тут змагання і війни — неминучі, але тим неминучим війнам і змаганням народів надати найшляхетніші форми, перемінити їх — як це французи називають, в „charge d'honneur" в двобій за вищі шляхетніші форми боротьби, сперті на якихось загально обовязуючих правилах — це одне з універсальних завдань творчого консерватизму в ділянці міжнародніх звязків. Ці форми тепер цілком затратилися, а на їх місце вступила засада, що кожний засіб боротьби дозволений, якщо він тільки може цілковито знищити противника. Але не треба перемішувати поняття універсальний з інтернаціонлальним. Універсалізм творчого консерватизму спертий завсіди на творчім принципі л ю б о в и д о р і д н о ї з е м л і, що є вихідною точкою кожної творчо-консервативної думки — тоді коли інтернаціоналізм точкою виходу уважає в першій черзі якісь інтернаціональні інтереси і для них дозволяє експльоатувати до схочу рідний край, як це тепер бачимо нпр. в комунізмі, або інтернаціональнім капіталізмі.

6. Творчий консерватизм спирається на засаді почуття законности, а не тільки формальної правовости. То значить, права для нього є випливом глибокого відчування законного діяння одиниці, колєктиву, громадянства та держави. Відчування законности випливає з божих та природних глибоко відчутих етичних засад, що є основою кожного консервативного устрою. Та законність регулює права одиниці у відношенню до інших одиниць, права одиниці у відношенню до станів-корпорацій та до держави. З того відчування законности виплива̀є консервативне відношення до свободи одиниці, що заґарантована, але водночас обмежена вимогою загальних обовязків супроти громадянства та держави. Те відчування законности в консервативнім устрою так глибоко закорінене, що навіть там, де нема писаної конституції, регулює вона відносини між громадянством і владою. Це органічне від-

чування громадянської етики і законности, що з неї випливає, відріжняє консервативний устрій від формально-правового демоліберального, або механічного накинення законів згори в комуністичних чи інших абсолютних державних устроях, де рішає не внутрішнє почуття етики і з неї випливаючої законности, а одиноко страх перед законом і перед карою за переступлення законів.

В тих загальних рисах коротенько накреслили ми головні засади творчого консерватизму.

Коли порівняємо їх з теперішніми панівними системами — то виглядають вони наче якась далека... утопія! Жаден із панівних устроїв, отже демолібералізм, що розкладається, ані реакції зліва, що втискаються на його місце, як комунізм, ані реакції зправа, як націонал-соціялізм і йому подібні явища, не є устроями побудованими на засадах творчого консерватизму. Ми могли б хіба тільки відмітити, що деякі з тих новітніх рухів приготовляють почву під перемогу творчого консерватизму. Але водночас бистрий обсерватор спостереже факт, що страшного накопичення щораз то більших антагонізмів не може розвязати ані демоліберальний розклад громадського життя, ані не може тому розкладові надати тривалих форм реакція зліва і права; тому, що вона силою і терором згори цей розклад в найліпшім випадку стримує, але нових органічних підвалин, нового життя розбитим громадянствам дати не всилі.

„Революція це догниття старого режіму. Ані із гниття, ані з того, що цей процес завершує, не може прийти рятунок, а тільки з повстання нового життя“*. А це нове життя створює незвичайно пригожий ґрунт для приходу нових і цілком супротивних старим ідей — ідей, які ми називаємо творчим консерватизмом. Не з революції і не з їх антиподів ріжного роду бонапартизмів народиться це нове життя — а з нових творчих життєвих сил народів, що будуть стояти поза демонізмом ненависти і дикого самовинищування в двобою революцій і реакцій. Бо з агонії тих двох потуг, що ось у смертельних обіймах скочуються в глуху темряву ночі, родяться вже сьогодні перші проблиски зарання нового, іншого та вищого життя.

І впарі з тим виринає в тій універсальній духовій ґігантомахії нове, але водночас і вічне питання відношення християнської релігії до творчого консерватизму.

(Продовження буде).

---

* N. Berdjajew: Das Neue Mittelalter, стр. 68.

о. Ізидор Ґома Томас
Кардинал — Примас Еспанії

ПРИЧИНИ Й СЕНС ВІЙНИ В ЕСПАНІЇ *

Конфлікт, що далі тягнеться і нищить велику частину Еспанії та бурить величаві міста, не є в стислім значінню того слова якоюсь політичною боротьбою. Немає тут війни за республіку, хоч деякі прихильники республіки того хотіли б. Приводом до війни не стала теж справа династії, бо сьогодні квестія форми правління зійшла на другорядне місце. Ані регіональні проблєми не викликали тієї бурі, бо про них не дискутується за допомогою зброї, на лоні великої батьківщини, хоч в часі війни, що ще більш її поплутало, піднесли прапори, які сконкретизували сепаратистичні аспірації і прямування.

Та жахлива війна — це, в своїм змісті, війна за засади, війна за світогляди, війна за життєві справи і суспільні квестії, війна однієї цивілізації проти другої. Це війна, що її веде християнський і еспанський дух з іншим духом, якщо можна для окреслення противника вжити того вислову, із духом, що хотів би втопити все, що людське, почавши від вершин розуму до найнижчих справ щоденного життя, у марксівськім матеріялізмі. З одного боку боряться комбатанти ідеольогії, що часто, частинно чи в цілості, репрезентує стару традицію й історію Еспанії, з другого боку бореться неоформлений конґльомерат міліціянтів, а їх начальний плян — це щось більше, як перемога над ворогом, бо знищення нашої старої цивілізації.

Не знаємо як і з яких причин зродилося липневе повстання; думаємо, що причини ті були дуже високі. Дальший хід подій доказав, що глибоке почуття любови батьківщини подиктувало той крок і спричинило його вибух. Еспанія була тоді на дні безодні і постановлено рятувати її зброєю. Можливо, що не було вже інших засобів.

Можемо тільки це ствердити, бо були ми самовидцями того, що як тільки частина армії заявилася проти старого порядку, душа еспанського народу, порушена до глибини, спричинила, що так широкі кола прилучилися до військової акції. Всі це зробили з почуття симпатії і в тій надії, що дасться ще щось врятувати. І громадилися лави розентузіязмованих народніх бойовників, без ріжниці партії, і віддавали себе без обмеження й без переговорів армії та посвячували великодушно своє життя і майно, щоб тільки не потерпіти невдачі в розпочатім ділі. Якщо діло те повелося — ми чули про це від високопоставлевих людей в армії — то передовсім треба це завдячити допомозі, що її дали правильній армії — міліція і ряди народніх охотників.

Треба було бути в перших двох тижнях серпня в Наварі,

* „Przegląd Katolicki" в Варшаві отримав у перших днях січня оцю статтю, що виясняє сучасні події в Еспанії. Містимо її за „Prąd"-ем (ч. 1, 1937), пропускаючи деякі місця з технічних причин. *Ред.*

що мала 320.000 мешканців, а поставила 40.000 добровольців готових до війни, всіх мужчин, здібних носити зброю. Залишили вони повні снопів вози в стодолах, жнива покинули на своїх жінок і дітей — а самі пішли на фронт, маючи перед очима одиноку мету: оборону своєї релігії і батьківщини. Наперед мусіли вони боротися для Божої справи. Яку прислугу зробить для Еспанії цей, хто в своїх поетичних творах збере епізоди рекрутації в Наварі! Колись матір багатьох королівств сталася тепер серцем, що з нього на цілу Еспанію промінює відвага і піднеслий запал тієї переходової доби нашої історії.

Як в Наварі, подібно і в інших околицях, що їх не відразу захопили народні ряди, повстав і збудився сильний еспанський дух. Арагонія, Стара Кастилія, Леон і Андалюзія дали великі лави бойовників, що з ріжних старих політичних організацій солідарно зрослися в одну цілість із народньою армією.

А на всіх відтинках фронту, в часі Служби Божої, взносилася Св. Евхаристія. В святій сповіді тисячі молодих вояків очищували свої сумління. А коли втихли гармати, в таборах гомоніла молитва: спільно проказували її за вервицею. По містах і селах можна завважити сильну релігійну реакцію, що на неї прикладів в історії не знаємо.

Політика, цілковито супротивна духові нашого народу, допровадила релігію й батьківщину на край безодні. І реакція була завсіди вища там, де більш зберігся релігійний і патріотичний дух. А цілий той рух, що треба відмітити, виявляється в тих релігійних відзнаках, що їх націоналісти маніфестують у своїх таборах, і в вибухах релігійного ентузіязму юрби з-поза фронту.

Якщо б ворогові вдалося ослабити могутність релігійного почуття, тоді він, позбавив би нерву боротьбу, що її ведуть. Щоправда патріотичне почування здібне змобілізувати маси до війни, але кожний знає, що якраз провінції, де те релігійне почування було найглибше вкорінене, дали найбільший контингент вояків і найзапальнішу браву ру. Ми переконані, що повстанцям не повелася б їх справа, якби не релігійний запал, що потряс душу християнського народу, і одним казав піти на фронт, а другим з-поза фронту будити запал серед борців. Абстрагуємо тут від всякої надприродности. Якщо треба прийняти як безсумнівну річ, що сьогоднішня війна — це чисто домашня війна, бо ведуть її еспанці на еспанській землі, то теж слід признати, що та війна відзначається духом хрестоносного походу для оборони католицької релігії, який своєю могутністю оживляв в ході століть історію Еспанії та ставав якби стрижнем її організації і її життя.

Те явище назве дехто експльозією релігійного фанатизму. Одначе не є це нічого іншого, як передуманий чин з героїчним наставленням, чин народу, пораненого нечесним поступованням і законами в найчистішій любові, чин, що відкликався до зброї, яка може допомогти у визволенні. Висловлюємо сильну надію, що прийдуть дні миру для поневолених сумлінь, що в організації еспанської держави Бог і Його Церква будуть мати щонайменше

такі самі громадянські права, як у інших цивілізованих державах, а не говоримо вже про свободу й охорону тих, що до останніх днів були першими чинниками й остоєю нашої історії й одиноким ключем для її пояснення. „Les effets suivent leurs causes". І як же ж би те зерно, кинене на поля Еспанії, в борозди зроблені зброєю й зусиллями католиків, зрошене обильно їх кровю, не мало б видати своїх овочів: могутнього католицького життя?

Одначе треба розвіяти пересуд, що в майбутності може мати великі наслідки. Саме війна, ведена проти марксівського комунізму, не є війною проти пролєтаріяту, що в високім ступні здеправований гаслами марксистів. Було б це наклепом і злочином, іскрою прийдешньої війни кляс, що в ній заатакували б безперечно релігію; бо приписали б їй союз із зброєю, зроблений із тією метою, щоб згнобити робітничу клясу, або принаймні щоб охоронити давні надужиття, що не повинні були вдержатися до наших днів.

Робітники не мають чого побоюватись, байдуже, якими вони є, або якій ґрупі чи синдикатові належатимуть, якщо мають ціль поліпшити буття робітничої кляси. Ані меч, ані релігія не є їх ворогом. Перший у своїм героїчнім зусиллі прагне тільки привернути спокій Еспанії, а без спокою не можлива буде спокійна і заробітна праця. Якщо ж іде про релігію, то була вона завжди підпорою потребуючих і інституцією, що ширить суспільну любов та справедливість. Якщо добрий Бог дасть народним бойовим лавам перемогу, тоді робітники можуть бути переконані, що їх заанґажують без застереження до праці й осягнуть вони свої слушні права, якщо викинуть доктринерський баляст і закинуть методи поступовання, які нищать суспільний лад.

Якщо мова про Церкву, висловлюючись у її імені, запевнюємо нашу співпрацю на полі як освітнім так і в суспільнім житті. Будемо підтримувати кожне шляхетне зусилля, що намагається піднести робітничу клясу й уґрунтувати царство справедливости й слушности, будемо лучити всіх еспанців у звязок братерської любови, якщо тільки самі себе з неї не виключать.

І щоб ніколи не сказали, що війна, яка знайшла свою підпору в християнськім дусі Еспанії, мала за ціль скривити наше суспільно-економічне життя. Війна теперішня — це війна систем і цивілізацій; ніколи не можна назвати її війною кляс. А доказ того це релігійне і патріотичне почування, що покликало до зброї Еспанію проти анти-Еспанії.

Проти Бога й Еспанії

Те, що досі ми сказали, потверджує сама опозиція. Сьогодні кожний добре знає, що в часі, коли повстав національний рух, комунізм приготовив рух революційний. Терор мав їм послужити до знищення всього, що було підпорою, пружиною, і що мало якийсь суспільний звязок з нашою старою християнською цивілізацією. Підставові інституції старого порядку, як релігія,

приватна власність, родина мали відчути страшний удар батога революції, зорганізованої, на те щоб знищити все й створити на руїнах старого ладу совітський режім...

Перший удар спрямувала революція проти великого явища релігії, що, подібно як у інших цивілізованих краях і народах, мала і в Еспанії великі суспільні вальори, вищі від усіх інших. Релігія є підпорою всіх цивілізацій, бо дає їм силу і належне значіння. Релігія католицька є формою нашої цивілізації. І проти неї спрямував ворог передовсім свій удар. А все, що з релігії черпає свою силу, заатаковано разом з нею.

(Далі описує автор жахливі факти більшовицького нищення в Еспанії та як за поміччю агітації й золота потрапили більшовики отуманити багато людей).

Наша Батьківщина піддалась би, якщо б не зудар між подвійною Еспанією, або ліпше, між двома цивілізаціями; між цивілізацією Росії (в значінню СССР., *Ред.*), що нічим іншим не є, як формою варварства, і цивілізацією християнською, що її Еспанія перед віками почесно й неугнуто боронила.

Таке значіння тієї війни на еспанській землі, зрошеній братньою кровю, це правда, але на такій, що є ареною боротьби, в якій Еспанія стримує навалу, підбурену проти себе міжнароднім варварством, званим комунізмом.

Коли пишу ці сторінки, тисячі вояків з московських степів причалює до Барсельони, виладовуючи багатий военний матеріял. В Барсельоні створено другий Кремль, філію московського Комінтерну, що має стояти на чолі совітської республіки в середземноморських сторонах і бути осередком більшовизації Західньої Европи.

(Тут пропускаємо кілька менше сутніх уступів).

Практична лекція

Перейдім знову до себе. Звертаючи увагу на головного спричинника, що, на нашу думку, підняв той жахливий буревій, не хотіли ми вказувати на народні хиби, що спровола перемінили наш край на легку здобич для комунізму. Ніхто не стає відразу добрий чи злий. Хиби органічні або повільні закаження стають фатальною похилістю, що веде до руїни і смерти.

Не тут місце, щоб вказувати на прогріхи нашої раси і наших суспільних звичаїв. Хотіли ми тільки висловити наш особистий погляд на безпосередню причину непорядків. Забуття наших традицій з нашої історії: сверб, два старі віки, що штовхали нас, щоб невільничо копіювати закордон у літературній, законодатній і моральній ділянці, незрозуміння проблем наших часів; непостійність політичної ситуації; плебейська орієнтація наших демократій; комедія парляментаризму й обмани виборів; помилкове формування народнього сумління і дезорієнтація в міжнародніх проблемах; егоїзм і обман у політиці; недуга пар-

ляментарних націоналізмів, і з другого боку, адміністраційний поділ держави, що не числиться з обставинами чи спеціяльним темпераментом; — кожна точка могла б стати розділом книжки про нашу декаденцію.

До того доходить наша економічна структура, що не хотіла уступити напорові пролєтаріяту, більш занедбаного, ніж в решті Европи, принаймні в рільничих сторонах, де бідний легко стається добиччю райських обітниць; відсутність адаптації, активности і справности в нашім священичім апостоляті; зіпсуття обичаїв; здеморалізовання ума, може найгірше, тим, що немає меж у свободі в школах, на трибунах, в пресі, замале формовання сумління народу у проблємах суспільного життя і в обовязках, що їх приносить з собою, а передусім — недостача сильної руки в політиці, проблєма може найповажніша в нашім народнім життю. Егоїзм і ривалізація систематично усували людей вартісних, а амбіція і сміливість впроваджували на передові становища людей мало приготованих, які, не маючи умових здібнощів і сильної волі до сповнювання функції батьківського, а заразом строгого уряду, сталися великими піонірами інтернаціоналізму, що суперечить духові нашої раси.

Вилікуймося з хоріб і особистих і суспільних. Вони не більші від хоріб інших народів, навпаки, віримо, що може їх уздоровити витривале і розумне зусилля; і що в нашім народнім темпераменті, провідники, користуючись розумно цілою гамою авторитету, можуть знайти конечну поміч, щоб сконструувати державу, гідну наступницю нашої великої минувшини.

Чужинцям, що схочуть нас послухати, а сьогодні з цікавістю і заінтересуванням глядять на шахівницю, на якій може рішається доля цивілізованої Европи, поручаємо якнайбільшу осторожність і повагу в осуді випадків нашого краю. Важко є пересіяти правду крізь тенденційну пресу або крізь вікові пересуди. Історію всіх часів тчеться при помочі ниток, що з них зложений завязок минувшини, і треба прослідити духовий процес народу, щоб збагнути сучасне явище, особливо коли воно таке надзвичайне, як оце.

Тим провідникам, що займають високі становища, повторяємо слова пророка: „Ви, що кермуєте народами, навчіться“ стерегти їх перед всякою заразою, що могла б їх звихнути або кинути поза шлях їх темпераменту або їх історії. Не дозвольте ослабити себе. Вашою силою — Бог, безсмертна підпора всіх законів. Не переговорюйте зо злом, навіть під покришкою суспільних вирівнювань; дати злу громадянські права, а головно впровадити його до святині закону, це те саме, що приготовити скоріш чи пізніш руїну для свого народу.

На румовищах Еспанії оглядайте не деструктивну роботу гармат, але радніше глупу („insense“) працю провідників, що не вміли кермувати еспанським народом і не могли зрозуміти його душі та його історії. Вони то відчинили таму комунізму, що залляв нас як води прорваної греблі. З мішанини елєменту народнього і чужинного повстала та жахлива буря. Слухайте

голосу Папи, що останній раз сиґналізував загальну небезпеку і вічно життєдайний засіб, яким є Христос Господь і дух Його Євангелії.

До братніх країв, які співчувають з нашими нещастями, до тих, що проходять ті самі небезпеки, кличемо: хай наш приклад спрямує вас на шлях направи, не думайте, що є ви відпорні на зло, яке затруїло душу нашого народу. Кожна суспільність — це культура; її перефільтрує комунізм, якщо в ній не буде Бога, життя і добра душ, якщо в ній брак авторитету, що веде до Бога — ґваранції справедливости і суспільного порядку. Відсутність Бога, недостача авторитету, оце криза, що існує тепер майже в усіх краях.

Про еспанську війну читали ми нечувані речі. Войовничий темперамент еспанців, гаряча кров раси, що сусідує з Африкою, неспокійність атавізму, що слабо уформував душу, яка всмоктувала колись в себе старі цивілізації, розвинені на Півострові Іберійськім (римська, грецька, жидівська й арабська), змішані, а не споєні: відосередочна сила націоналізмів, що намагались розложити народну єдність, авантурничо-лицарський дух, проявлений в ділах деяких генералів, що виступають в нашій історії в революціях, ті часові гекатомби... Все це вияснює, — так говориться — явище домашньої війни, на яку нема вже місця в новочасній цивілізації.

Ні! Наша війна не має початку в нашім темпераменті, ані в нашій історії, які б не були хиби нашої раси і нашого суспільного життя; її спричинила брутальна інтервенція чужих впливів, тих спричинників, що силою речі зіпхнули нас з дороги нашої історії.

„Немає гріху, що його допустилася людина, а який не могла б зробити інша людина, якби їй не помагав Той, що її сотворив", — сказав св. Августин. Нема народу — скажім, пояснюючи те велике аскетичне правило, — в якім не могло б повторитися те, що сталося в Еспанії, якщо Бога відбереться душам, а заступиться Його матеріялізмом, котрий не знає і поборює все надприродне.

Ось що зробили наші ненаправлені прогріхи, пасивність тих, що повинні були берегти огорожі, де в супокою проживали б ми нашу історію, впровадження руїнницьких доктрин, що спочатку виступили несміло і скривали ся під опікою авторитетів, а вкінці пішли в товаристві міліції і воєнних машин. Як тільки вибила їх година, ідуть збирати доспілі овочі за поміччю шаленого зусилля прозелітизму і застосовують протиеспанські права. Але старий дух Еспанії повстав. Мав і він свою зброю і свої арсенали, і він зачав війну без допомоги якихнебудь інших фантастичних мотивів.

Коби і народи і їх провідники черпали з того науку. І ми еспанці користаймо також з тієї тяжкої лекції, яку дає нам кров тисяч наших братів, зловіща луна пожарів, гуркіт воєнних машин і тріскіт міст, що валяться.

М. Д. Д.

УПАДОК ЦАРАТУ І УКРАЇНА

У двадцяті роковини березневої революції

Колесо історії, що з вибухом світової війни почало крутитись в шаленім розгоні, з неминучою конечністю пхало російську імперію до революції. Революція — це був на історичному шляху Росії етап, що його вона в ніякому разі не могла оминути, все-одно, чи її участь у світовій війні закінчилася б перемогою, чи прогрою, як це було в дійсності. Бо ставку на революцію поставили дві найголовніші суспільні сили царської Росії, найважніші елементи структури імперії — широкі маси, справді широкі, клясово не зріжничковані, станово незорганізовані маси під проводом ліберальної здеклясованої інтелігенції, і державна бюрократія, докладніше кажучи, її провідні круги в Петрограді. Це останнє звучить може парадоксально, але воно справді так було.

В перших роках війни сформувались внутрі правлячої імперією верстви два відрубні табори з протилежними собі цілями: табор „германофільський" і табор „патріотичний". Перший прямував до сепаратного миру на австро-німецькім фронті з державами почвірного порозуміння, другий вважав такий мир за загладу для Росії і тому старався, щоб вона дотримала вірности союзникам у „війні аж до переможного кінця". „Германофільська партія", що розпоряджала найвпливовішими особистостями (загальновідоме було германофільство всемогутньої цариці Олександри Федорівної; премієр Штюрмер теж проявляв германофільські симпатії), прямувала завзято до своєї цілі. Пригадаймо таємну мирову акцію Протопопова, історію військового міністра Сухомлінова, що свідомо підготовляв програну російського війська, щоб скоріш допровадити до кінця війни. Між обома таборами йшло незамітне, але дуже сильне змагання за фактичний вплив у кермі держави і за вплив на долю імперії. Воно проявлялось нераз досить яскраво і назверх, нпр. перенесення главнокомандуючого великого князя Миколи Миколаєвича на посаду намісника Кавказу, або вбивство Распутіна, що було вислідом закроєного на ширшу скалю заговору гвардейських старшин патріотичного табору. Водночас Микола Миколаєвич громадив на Кавказі вірні собі частини. Ціллю отого заговору було допровадити революційним шляхом до зміни уряду й усунути Миколу II. з престола. І напевно скоріш чи пізніш було б прийшло до якогось революційного вибуху в верхах, до якоїсь палатної революції, однак березневі події зробили це неактуальним.

Це була підготова революції вгорі. Одночасно на низах, в масах приготовляли вже її довший час ортодоксальні революціонери. Отже ціла атмосфера імперії була наладована революційною електричністю, — революційним духом віддихали всі. Що ж дивного, що революція врешті „вибухла" цілком самочинно, відруховє, стихійно! Динаміка всякої „стихійної" революції має свою

закономірність. Вона розвивається в той спосіб, що приневолює своїх творців до щораз то дальшого степенування тих гасел, які стали її духовим змістом. Верх у перегонах цього степенування взяли ті, що на революційних прапорах виписали найдальше посунені і найрадикальніші гасла: „війна війні“ та „грабуй награбоване“.

Щоб зрозуміти неминучість розвитку подій від білого царя до червоного, треба приглянутись історичній генезі тих сил, що в добі світової війни були підпорою існування царської імперії.

Московська самодержавна система, що виводить своє джерело з Суздалю і Москви, постепенно нищила всі громадські сили, що могли були рівноважити й обмежувати царський абсолютизм. Російське боярство — відповідник европейській февдальній шляхті, що в більшості західніх держав була тим чинником, який рівноважив і гальмував абсолютизм монархів — не могло бути тим рівноважником, бо дуже скоро попало в повну залежність від царя. Коли наприклад в Україні в козацькій добі і раніше все володіння землею опиралось на праві меча (бояри, вільні кметі, потім осіле козацтво і козацька старшина), то в Московії підставою до володіння землею було тільки службове відношення бояр до царя: боярин отримував землю виключно за те, що служив цареві. Цар при помочі своєї бюрократії (опричників) знищив московське боярство, що настановило династію і зробило його своїм головою, так само, як сучасний відповідник царському самодержавю, більшовицький совнарком нищить тепер при помочі черезвичайки робітничу клясу, котра покликала отой совнарком до влади (порівняння Липинського). Отже так удільні князі як і боярство перетворились у служилий елємент, зависимий зовсім від царя. А хто того не хотів, мусів емігрувати, як Курбські, Глинські, Рутські.

Така система послідовного ліквідування всіх самостійних громадянських сил і нищення в зародку всього того, що могло стати незалежним від царської самоволі, не тільки втрималась аж до найновіших часів, але ще з бігом часу щораз то більше удосконалювалася. Спроби в найновішій добі започаткувати органічний ріст нових суспільних сил (Вітте намагався створити нову промислово-торговельну верству — буржуазію) не вийшли поза початкову стадію і більшого реального значіння не мали. Розростові і закріпленню тієї системи сприяли загальні культурно-соціяльні обставини. Самодержавний бюрократичний апарат царської Росії був достосований до політичної приємливости найнижчих мас, найпасивніших та інертних, він був найвідповіднішою формою влади для імперії. Пригадаймо, який погляд на конституцію в Росії мав великий реформатор, цар Олександер II. У відповідь на прохання московських дворян (1865 р.) завершити реформи наданням конституції, заявив одному з них: „Ви хочете конституційного устрою влади? Даю тобі слово, що я зараз на тім столі готов підписати якунебудь конституцію, якщоб я був переконаний, що це для Росії корисне.

Але я знаю, що коли б я це сьогодні зробив, то завтра Росія розлетиться". Багато пізніше впровадили щоправда дуже обмежену конституцію; імперія зараз після того ще не розлетілася, але Олександер II. як слід оцінював ситуацію в Росії. Московія, завоювавши під своє володіння величезні простори чужих народів, не в силі була їх органічно в новій імперії обєднати. Нижчий соціяльний і культурний рівень московського народу від підбитих народів (Україна, Грузія, Польща, Фінляндія) не міг їм дати вищих життєвих форм і звязати їх вищими культурно-громадянськими вартостями, він держав їх при московській метрополії тільки виключно фізичною силою. Через те все імперія перемінилась — як висловився Герцен — у величезну потвору, що не може вільно рухатися. Нездібна на якінебудь глибші й основніші реформи держалась виключно силою штиків і дозрівала до революції.

В тім відношенню варта навести слова безсумніву найвизначнішого державного мужа царської Росії, графа Вітте з його споминів, слова, що в характеристичний спосіб вказують на домінуючу ролю того московського штика: „Що зробило російську імперію тим, чим вона ще перед десяти (спомини вийшли 1922. р.) роками була? Тільки необмежене самодержавє... Чим в дійсності держалась російська імперія? Виключно своєю армією. Хто збудував російську імперію, перетворив московське півазійське царство в найвпливовішу, найбільш домінуючу велику европейську державу? Тільки сила штика армії. Не перед нашою культурою, не перед нашою бюрократичною церквою, не перед нашим багатством поклонився світ. Він поклонився перед нашою силою, а коли побачив, що ми зовсім не такі сильні, то внутрішні і зовнішні вороги підняли голови". Вперше захитала той найвищий авторитет в Росії, авторитет штика, програна війна з Японією, а вдруге невдачі в світовій війні, які його зовсім знищили. А загальна військова повинність знищила в широких масах страх перед штиком, навчила їх ним орудувати і показала, що його можна звертати не тільки проти селянських і робітничих низів. У висліді того перестала діяти одинока основа, що на ній спиралась царська імперія.

Отже так в силу неминучої конечности впала царська Росія; а революція поставила український народ перед величезними можливостями, що їх використати він не був в силі. Революція щоправда принесла повну свободу і викликала багато гарних надій на майбутнє, але вона прийшла тоді, коли Україна була якнайменш приготована до того, щоб створити собі свою власну державу. Розвиток українського життя на Надніпрянщині йшов ціле XIX. століття в такім напрямі, що не тільки не сприяв витворенню власних державнотворчих сил, але, що більше, їм шкодив. Живі традиції козацької державности в Україні, які діяли ще на початку XIX. століття, завмерли дуже скоро враз із великими політичними аспіраціями верхів українського панства. Культурні справи, поняті досить вузько як культурництво, абсорбували цілком провідну верству — українську інтелігенцію. Але

й на тім полі не могла в пошевченковій добі розвинутись духова творчість у більших розмірах і вищім стилю, що була б піднесла загальний рівень цієї нової провідної верстви і можливо запліднила б її до живішої активности в політичній ділянці під прапорами великих національних і державних ідей. Оті ідеї, що ставили б Україну перед великі світово-політичні завдання, були б викликували відповідні політичні амбіції в громадянстві і притягали ввесь живіший і жадний активности та великих діл елємент з молодої генерації. (Як напр. в Польщі велика творчість трьох віщих була духовою основою для політичної акції відродження польської держави; або в Німеччині на духовій підбудові німецького романтизму і німецького клясицизму повстав політичний твір Бісмарка — німецька імперія). Треба виразно звертати увагу в нас на високий рівень культурного життя і велике напняття духової творчости як основу і відповідну атмосферу для політичної акції на дальшу мету, бо в нас через специфічні обставини (просвітянство і вплив ліберальних та соціялістичних поглядів на культуру) є ще досі тенденція недоцінювати ролі духової творчости якраз для політичних справ.

Замість того, замість великих виявів українського духа і зросту культурного рівня, заливають наддніпрянську Україну, починаючи з 60-тих років минулого століття, соціяльно-радикальні і соціяльно-революційні течії, що приходять з Московщини. Українство не в силі конкурувати з тими течіями, бо воно через свою стерільність в політичній ділянці і відсутність великих політичних амбіцій видавалось для молодих, енергійних і підприємчивих елєментів застарілим романтизмом.

Тому воно тих елєментів до себе не притягало і молода генерація наповнювала своїми рядами табор соціяльної революції, де були сміливі завдання і де вона находила великі в очах тодішнього часу ідеї. Скорий зріст і поширення тих течій утруднювали, а почасті взагалі унеможливлювали якунебудь політичну підготову в національному і державному дусі (реакція проти того заливу, що подекуди проявлялась в кругах молоді — напр. „тарасівці“ — не могла зрівноважити руйнуючого впливу соціяльно-революційних доктрин). Приклад Грушевського, одного з найбільших світочів української культури XIX. століття, що не зумів встоятись перед тим „духом часу“ і вступив уже в часі революції до партії есерів, вказує на те, з якою брутальністю придавлювала в Україні всі інші прояви політичної української думки лявіна московського соціялізму, що в нас проявився в своїм найгіршім виданню в формі есерівщини — яка, на думку Липинського, „була типовим і кондензованим витвором того рабства і руїнництва, які накопичились на Україні під віковим пануванням кнута російської охльократії“. До промощення шляхів тому заливові багато причинився Драгоманов, що на його погляд українство повинно було бути соціялістичне і тому повинно йти разом із російським соціялістичним рухом. Драгоманов був надто великою індивідуальністю, щоб його пропаговання соція-

лізму і космополітизму могло було залишитись без впливу на його сучасників.

Хоч як дуже соціялістична марксівська доктрина шкідлива під ріжними оглядами для національного життя, а в першу чергу для духа народу і справи державного будівництва, то ядро лиха таки не було в соціялізмі. Маємо ж досить прикладів на те, як соціялісти стають добрими патріотами і великими державниками (пригадати б напр. Мекдональда, Гендерзона, теж здається, що на той самий шлях вступає тепер французький уряд Блюма). Суть у тому, що на хвилях есерівського і з ним споріднених соціялізмів виплила на верхи в ролі провідної верстви в рішальну хвилю нашої історії та частина української інтелігенції, яка „була типовим і кондензованим витвором рабства і руїнництва" в Україні. Вона в силу інертности і малочисельности здорової інтелігенції заняла те місце, що опорожнилось після того, як історична провідна верства в Україні — українське дворянство — усунулось від українського табору. Воно стало осторонь українського життя і відсунулось від нього через те (були ще й інші причини, але це була найважніша), що українське народництво спершу на лівобережній, а згодом в цілій Україні влилось у соціялістичну течію, надаючи тим соціяльно-радикальний характер цілому нововідродженому українству Наддніпрянщини. Те відсунення давньої провідної верстви мало катастрофальні наслідки для справи української державности. Носієм українства стала здеклясована верства інтелігенції, елємент по своїй суті соціяльно залежний, до того ще в більшій частині залежний від держави. Тому то, коли по реформах Олександра II. прийшла доба реакції, український рух виявив таку малу відпорність супроти царських гноблень. Одночасно з відсуненням дворянства від українських справ українство втратило вплив на земства, що в ділянці господарства, шкільництва і народньої освіти мали немаловажне значіння. І що найважніше, через втрату і русифікацію дворянства (верстви висококультурної, під громадянським і політичним оглядом найбільш виробленої, з живими ще традиціями козацької держави) прийшло значне зниження духово-культурного рівня в останніх десятиліттях минулого віку і жалюгідний занепад української політичної думки та політичних аспірацій українського народу.

Таким надміру ослабленим, позбавленим всіх провідних і державнотворчих сил увійшов український нарід у світову війну і таким же самим застав його упадок царату і революція. Ті можливості, що їх поставила перед нього історія, годі було через те використати. Можна б, як і ген. Гофман, говорити про „Krieg der versäumten Gelegenheiten"... Нехай же двадцяті роковини революції будуть нагодою, щоб поглянути на історію нашого недавньо-минулого з перспективи органічного розуміння кожного історичного процесу і відповісти собі на питання, які вартості вкладаємо в наше сучасне, щоб наше майбутнє не було „Krieg der versäumten Gelegenheiten."

ХРОНІКА

Пошануймо 25. роковини смерти композитора о. Віктора Матюка. Кожне суспільство розвивається та виростає на спадщинних цінносщах своїх батьків — громадських діячів і духових творців. Ті цінносщі це — огнива, що вяжуть між собою покоління народу, звязують його вчорашній день із нинішнім і майбутнім. Тимто й сучасне покоління має обовязок супроти всіх минулих, і зокрема — святий обовязок супроти свого попереднього покоління: зберегти тривалу память його заслуг.

Дня 8. квітня 1937. р. минає чверть століття від смерти о. Віктора Матюка, широко в народі відомого та любленого співця-композитора. І хоч як багато за той час змінилося, хоч як буйно розрослося в нас культурне і зокрема музичне життя, то вклад у скарбницю нашої музики, що його дав наш композитор — залишається тривалим. Бо ж нічого не втратила зі своїх весняних пахощів його безсмертна „Цвітка дрібная", однаково й досі крилами пісні лине любовний спів до верхів гір рідного краю („Крилець") й далі живе вічна, як ті наші зелені ниви, пісня „Родимий краю". А наше старше громадянство нераз любою згадкою обіймає передвоєнну добу, коли від Матюкового прольогу із драми „Інвалід" або пісні „Прийди весно...", до того з дострoєм орхестри — гриміли наші концертові салі. Неодин із них згадає, з яким захопленням наші аматорські гуртки грали колись співогру „Капраль Тимко" — із її дзвінкими піснями „Родимий краю" та молитвою „Отче небесний". Неодин пригадає собі колись популярні, тепер уже призабуті пісні, такі, як дует: „Вийди, ах, вийди" або пісню мисливця. „Вже сонце високо" із мельодрами „Сила любови".

Не будемо перечисляти всіх творів Матюка, не будемо нагадувати й його значних заслуг для церковної музики, для співу, для музичної літератури. Ми хочемо тільки цими словами поставити перед очі громади постать великої людини, що залишила такі великі сліди в історії нашої культури.

25-ті роковини смерти о. Віктора Матюка збігаються із 100-літтям „Русалки Дністрової", що під її знаком і почалася творчість наших перших композиторів, зокрема карівського Співця. Святкуючи 100-ліття „Русалки", наше громадянство, а зокрема наші музичні кола, не можуть забути про відсвяткування памяти о. Віктора Матюка, так як він на це собі заслужив.

Думку відсвяткувати гідно память о. В. Матюка кинуло село Карів — місце душпастирської, композиторської та громадської його праці, й місце вічного його спочинку. Село це — устами заснованої Покійником місцевої Читальні „Просвіти" — звертається до загалу громадянства із покликом: поставмо памятник на Його могилі.

З тією метою утворився вже місцевий комітет для збирання потрібних грошей. Село Карів і Родина Покійника склали вже,

чи зголосили свої датки на ту ціль. По дальшу поміч Комітет звернувся до наших центральних установ у Львові.

Представники підписаних установ із великою радістю і признанням вітають щасливу й висококультурну думку карівських селян, переймають її за свою і звертаються до усієї української суспільности в краю й поза краєм і передовсім до духовенства й усіх музичних і співочих товариств та кружків — із гарячим закликом: надсилати свої грошеві жертви на згадану ціль до рук Центрального Комітету, на адресу: Львів Центробанк, конто ч. 12.900 (Памятник о. В. Матюка) — а як що до чого, коли кому догідніше, на руки Місцевого Комітету, на адресу: Андрій Сайчук, Карів, Брукенталь к. Угнова.

Всі українські краєві й позакраєві часописи просимо цей заклик передрукувати.

Львів, Карів, 4. березня 1937.

За Головний Виділ Товариства „Просвіта" у Львові: Д-р І. Брик, голова, М. Дужий, секретар. За Музичне Товариство ім. М. Лисенка у Львові: Й. Дрималик, голова, Іл. Гриневецький, секретар. За Союз Українських Професійних Музик у Львові: В. Барвінський, голова, Р. Сімович, секретар. За Співочі Товариства у Львові: Львівський „Боян": Іл. Гриневецький, голова, О. Левицька, секретарка. „Бандурист": Д. Породко, голова, О. Микитей, секретар. „Сурма": Яр. Гузар, голова, Б. Тарновецький, секретар. За Місцевий Комітет при Читальні „Просвіти" в Карові: П. Боднарчук, голова, А. Сайчук, скарбник, І. Воронка, секретар. За Центральний Діловий Комітет у Львові: Д-р Ст. Людкевич, Д-р Б. Кудрик, Т. Мусій.

РЕЦЕНЗІЇ

Юрій Косач: **Мить із майстром**, Париж 1936, В-во „Лесин Дім" 16^0, 32 ст.

„.. серце горіло у нас, мов битевний, розмаяний стяг....
душі відточені, душі — розіскрені шпади".

У цих словах — увесь Косач, а його поезія — це щось зовсім нове в українському письменстві. Такі, як він, складали колись пісні про Роланда, а в нас — оспівували Ігорів похід. Не дивно, що за сюжетами сягає він часто до лицарського середньовіччя, а то й далі, — до походів Аттилі й часів слави римської імперії. Зате формально — Косач поет сьогоднішнього дня, що вправно, наче кастильський лицар шпадою, володіє дзвінким віршем, в якому сполучив найкращі осяги української віршової техніки останніх років.

Сила вислову Косача подекуди величезна. Мимохіть вичувається близькість його великої родички — Лесі Українки. А проте не бачимо в нього погоні за блискучими словними „фаєрверками", що їх так люблять деякі поети наших часів. У Косача слово є тим, чим повинно бути — виразником ідеї. Тому саме на цю сторінку його останньої збірки звернемо сьогодні увагу.

Пробуваючи на чужині, у Франції, поет глибоко вростає душею в стару західньо европейську культуру та бере з неї те, що найкраще і справді цінне. Попри принадні терема спокус „немов святий Іеронім, свої зіниці потупивши, пройду“, — каже він. Це самозрозуміле, бо поет має ясну свідомість, що його завдання — схрестити колись шпаду за долю і могутність рідного краю:

„...засурмить ріг веселий
на раті вдалії, на герці і на бій
і стяги гордії впадуть крильми на зелень
і рушить батько мій і старший брат міцний,
піду і я, щоб там у полі вмерти...“

Косач тужить за тим часом і мріє „щоб пера поети на цільні замінили вінтовки“.

Над Сеною приходить нашому поетові на думку інший поет-вигнанець, що молився „Литво, отчизно моя!“ Своїй отчизні хоче служити й Косачева муза, хоча сам поет суворий ув оцінці своєї поетичної праці: „химерні вірші, невдалі“. А це тому, що

„в час важкий між червою людською
я Бога славив гартом дня трудним,
не сном солодким і не мрій спокоєм“.
(До Матері, ст. 9.)

Поет — людина без сумніву віруюча. З Богом і Святою Марією вибираєтьса на священну війну, котрої пристрасно чекає:

„О Свята Маріє, правдо цілому̀дра,
Славою і мстою *) стань при цих полках..
О Свята Маріє, впали на коліна
лави в пил походів, їх у крови вид —
чорна кров на латах, не своя — зміїна,
йти гнівним по кару їм благослови.
Молимось — у праві, люті руки міц',
молимось — нещасну душу нам на герць,
ті крихкі колись — не вибрані ті діти,
знов тверді тепер, твердіші понад смерть“.
(Священна війна, ст. 27.)

Перед Божий суд готов стати поет свідомий своїх провин та недостач, але винне тому „життя наше недобре, бунтарське, як злива, як буря, та серце горіло у нас мов битевний, розмаяний стяг, буйно душа нам ярилась грішна і понура“. А все таки Одвічний і Правий знатиме, що поет і ті, що поруч нього дожидатимуть суду, це ті, котрі „стояли б останні при Тобі, Ласкавий“.

„Твого прощення і Твого наказу чекатимем ми —
душі відточені, душі — розіскрені шпади“.
(Заспів, ст. 25).

На жаль на цій „розіскреній шпаді“ — душі запримічуємо кілька слідів іржі. Невеликі вони, але настільки помітні, що не можна обминути їх мовчанкою.

Від лицарського духа, що ним пронизана ціла збірка, духа орґанізованости, порядку, дисципліни, прикрим дисонансом відбиває прославлення озвірілої вулиці:

„Пінистий келих вин із помстою ізнято,
ревіте, площі, славте гострий ніж,

---

*) Тут мабуть має поет на думці „пімсту“ в значінню слушної відплати і кари, що має на меті тільки спинити зло. *Ред.*

> заулки, корчтеся натовпу пяним шалом,
> у місті відпуст пристрастям і спрагам..."
>
> (Бунтарський Ґент, ст. 29).

Якнйнебудь Сосюра міг би теж під цим підписатися.

А в останньому в збірці „Слові до простої людини" поет звертається до читача з такою наукою:

> „Гордість — правда нам у час дивний тривоги;
> гордість — гасло нам, ішовши у дороги;
> тільки гордости у Бога ви просіте".

Гадаємо, що поет мав радше „самопошану" на думці, а не „гордість", один із головних гріхів. Уже Шевченко сказав, що „дурні та гордії ми люди", — а народній досвід говорить, що чим дурніший, тим більше гордий. Пишемо це на те, щоб читач хибно не інтерпретував кінцевих слів Косачевої збірки, бо тут ясно, що поет думає про „благородну гордість", інакше самопошану.

І знов із духом усієї збірки, духом лицарської чести та благородної гордости, не дасться погодити от такий кінець рефлексій про Міцкевичеве блукання над Сеною:

> „Хай терплять, коли вірять в спасенну ману офір,
> та на шиї царів не вони приготують топір,
> а крижаність гадючих, похмурих зіниць Валленрода".
>
> (Над Сеною, ст. 13.)

Колись Франко напятнував ґльорифікацію Валленрода („Сумно мусить бути з нацією, що уважає такого поета своїм національним героєм і пророком і все нові й нові покоління годує отруйними плодами його духа") з чисто людських мотивів. Ми мусимо тим більше протиставитися пробам ідеалізації подібних метод боротьби у нашій літературі й життєвій дійсності згідно з християнською засадою, що ціль ніколи засобів не „освячує". Низькими, негідними засобами високу, благородну ціль можна тільки спрофанувати.

Одначе ті відхилення Косача від християнського світогляду бувають часто тільки незручними висловами у великім розмаху або залишками його довгих світоглядових шукань і тому не заперечують того, що Косач вже на правильному шляху, хоч не у всьому ще дійшов до меж Правди. *Ю. Редько.*

Микола Рішко: Гірські вітри, поезії, Ужгород, 1936, м. 16° стр. 30. Видавництво Т-ва Українських Письменників і Журналістів в Ужгороді.

Кожну нову українську книжку з Закарпаття доводиться нам вітати з неабиякою радістю. Це ж будиться зо сну найбільш занедбана, найбільш відстала частина нашої батьківщини, майбутній бастіон на нашому південно-західньому пограниччі. В останніх роках ми є свідками приспішеного процесу кристалізації національного ідеалу у наших закарпатських братів. Квестію національної приналежности розвязала там молодь, що з повною ясністю й безкомпромісовістю маніфестує свою єдність із цілим українським народом. Нехай іще між старими покутує до якогось часу плісень мадяронства, чи русотяпства, — молоді хочуть бути українськими соборниками, хочуть жити і працювати тільки для всеукраїнських ідеалів. Зявляється бажання стати в карний вояцький ряд із визнавцями тієї ж ідеї над Дністром і Дніпром, а його висловом — спільна літературна мова — одна для всього етноґрафічного простору України від Тиси по Дон.

„Гірські вітри" — це вислів думок і поривів одного з тих молодих, симпатичних і дорогих нашому серцю пробойовиків національної ідеї на Закарпатті.

Немає в його віршах ні тіні пози ані претенсіональности. Своїм простим, щирим словом автор хоче — по своїх силах — служити батьківщині. „Будіть зі сну братів незрячих!" — таке завдання призначує своїм пісням.

„Не жду за вас вінків лаврових,
Бурхливих оплесків, овацій...
Я ж вас створив з душі і крови
Для чину, боротьби та праці.“

Кращі з Рішкових віршів нагадують колишні поезії наших поетів-народників: Старицького, Грінченка, Грабовського. На тих піонерів народнього відродження прийшла тепер черга за Карпатами. До досягнень сучасної української поезії, як у віршовій техніці, так і в проблєматиці, залишився їм далекий шлях. І добре, що не намагаються його перестрибнути: невчасний плід не міг би бути здоровий і на непідготованому ґрунті не сповнив би тієї ідейної місії, до котрої покликані національні „будителі“ Закарпаття.

До кращих віршів у збірці М. Рішка треба зачислити малюнки природи (Квітень, ст. 11, Суша, ст. 21., Буря, ст. 22). Слабші — це, як звичайо буває, патріотичні накликування й відозви, як наприклад:

„Вперед, брати, під єтяг вогнистий,
Гартуймо серце, дух кріпкий,
Щоб не карали нас колисьто (!)
Жорстокі історії рядки“. (ст. 15).

„Для чину, боротьби та праці“ цей вірш може й сповнить своє завдання, але в збірці поезій залишиться римованою прозою. А такої віршованої прози в маленькій Рішковій збірці чимало.

Незручний, або неясний місцями вислів виявляє дебютанта, що бореться із стилістичними труднощами. Одначе всі вказані незначні недоматання можна пробачити молодому авторові під умовою, що він працюватиме над видосконаленням форми і поглибленням ідейного змісту своїх майбутніх творів.

Автор намагається писати найкращою літературною мовою і — треба йому признати — мова в нього доволі добра, хоча й шкодить їй іноді натинання наголосу до вимог ритму.

Книжечка видана під зовнішнім оглядом дуже гарно, на доброму папері, в симпатичній голубій обгортці з вінєтою Р. Лісовського.

Ю. Редько.

Ірина Вільде: Бе восьма. Повість. (З циклю „Метелики на шпильках“) Львів 1936. Бібліотека „Діла“ ч. 9. стор. 302, 8⁰.

Вже при нагоді книжкового дебюту Ірини Вільде ми підкреслили всі позитивні риси її визначного, типово жіночого літературного таланту. Бракувало нам у перших творах цієї авторки тільки одного, хоч може найважнішого чинника: бракувало життєво фундованого ідейного поглиблення. Своїм новим твором Ірина Вільде доказує, що не має вона наміру далі заторкувати тільки поверхню життя, а навпаки, поринає в нього глибше.

Тематика перших двох повістей Вільде є того роду, що в них годі оминути моменти виховання молоді, себто моменти педаґоґічні. А коли життя розглядати в цій площині — то неминуче приходиться натрапити на конфлікти, що їх суттю антитеза: старі— молоді, батьки і діти. Та коли в першій повісті Вільде „Метелики на шпильках“ цей конфлікт має підстави, так сказати б, веґетативно-фізіольоґічні, а щонайбільше примітивно-чуттєві — то в новій повісті він переходить на ідейнішу площину: в творчість Ірини Вільде входить національна стихія.

Умовини, що в них жило українське середнє шкільництво в румунській займанщині, — це тема, яку наш читач особливо добре розуміє й відчуває. Таким чином льокальна буковинська тема набуває загальнішого значіння і стає особливо близькою кожному, для кого доступна ця цікава книжка. При цьому авторка вистерігається всякої схематичности в зображенню цієї типової для наших часів теми, — індивідуалізує її якнайбільше та переплітає з особистими переживаннями героїні, трактованими з психольоґічним зрозумінням і вичуттям. Національно-ідеольоґічний зміст поданий дискретно, без тенденційних натягань; сфера особистих переживань пер-

сонажів цієї повісти то тут то там овіяна ніжним серпанком діточо-наївної, молодечо-щирої релігійности.

А розвязка головного конфлікту цієї повісти? Як у життю, так само і в літературному творі правильну розвязку такої теми незвичайно важко знайти. Авторці приносить честь та обставина, що вона не піддалася покусі сатирично й карикатурно змальовувати характери „старшого громадянства" — покусі, що зіпсула вже неодин тематично подібний твір у світовій літературі. Зрештою, проблема, видвигнена в цій книжці, так сказати б, у „шкільній" площині, є тільки одним сектором із завороженого кола національно-політичних проблем недержавної нації.

А тепер — чисто літературний бік книжки. Хоч усе: — тема, ідея, літературне опрацювання — в цій повісті, здавалося б, без закиду, то все таки відчуваємо, що щось там не в порядку, щось забороняє нам без застережень назвати цю книжку літературним явищем великого формату. Це „щось", — це, на мою думку, труднощі, сполучені з типово-шкільним середовищем, яке незвичайно важко оформити в літературному творі так, щоб воно вийшло цікаве й оригінальне. Одностайне, унормоване й упляноване шкільне життя накидає свій шабльон також кожному творові, де відтворене те життя. Це ясно бачимо так само на творах інших письменників, як і на творі І. Вільде „Бе восьма". Треба дуже великої творчої індивідуальности, щоб щасливо перейти понад шабльони шкільного життя, та понад ще небезпечніші шабльони оформлювання цього життя в таких дуже численних, а таких маловартних Jungmädchen - романах ріжних европейських письменниць другої й третьої кляси. Цю грізну небезпеку перемогла Ірина Вільде майже зовсім, — але все таки якийсь невловимий, дипльоматсько-солодкавий посмак у її творі залишився. І це є одинока поважніша мистецька недостача нової повісти Ірини Вільде — повісти зрештою направду цікавої, актуальної й написаної з непересічним літературним хистом. *М. Г.*

С. Черкасенко: **Пригоди молодого лицаря.** Роман з козацьких часів Том І. Львів 1937. Накладом В-ва „Батьківщина", ст. 176, 8⁰.

Книжка повна геройських вчинків молодого канівського „міщуха" Павла Похиленка, сина загинулого в поході на Туреччину запорожця Василя Похила-Сокири, навіяна оптимістичним духом, без більших життєвих конфліктів, подає історію буйности молодечих літ згаданого молодця під опікою матері-перекупки, що випестила свою „дитину" надзвичайної сили, молодця шибайголови, гульвіса. Мати завжди лає хлопця але в обороні перед „кривдою" від чужих готова видряпати очі навіть найбільшим панам. Та як із мужа, що пропав у поході, так із сина не має вона потіхи, бо син на передодні устаткування й одружіння з найкращою в Каневі дівчиною, Орисею Обеременківною, мусить утікати на Запоріжжя через конфлікт із польним гетьманом Потоцьким, що хотів збезчестити його суджену. Та вже на початку повісти читач легко орієнтується, що Павло подружиться з Орисею, таки поїде на Січ і знайде свого батька. Останнє сповняється вже при кінці 1. частини. Чекаємо здійснення сподівань у наступній.

Черкасенко мистець слова. Легкий стиль, поправна мова, подекуди забарвлена словами канівської історичної говірки. Характеристика постатей плястична, головно перекупки Василихи (що подекуди нагадує вельможну панію Кочубеїху). Акція, хоч і часто драматизована, пливе скоро, захоплює читача, каже слідкувати за своїм розвоєм. Та може забагато досадної плястики надав автор козацьким (старшині і рядовикам) лайкам. Насувається питання, чи в дійсності козаки були такими, як їх змалював тенденційно Куліш?

Повість надається на лектуру в першій черзі для молодої ґенерації та сільських і міських робітничих мас. *В. М. Л.*

Михайло Соневицький: **Мирмідонський лицар**, частина перша: Як пробудилася лицарська кров; частина друга: Під Іліоном. Львів, Накладом „Рідної Школи", 1936., ст. 52 — 80, 16⁰.

В теперішніх часах не багато вже є серед молодої ґенерації знавців

давньої клясичної культури. Не все була спромога пізнати її і в давньому клясичному типі ґімназій, а в теперішньому без цілковитого знання грецької мови та з малим знанням латинської тим більше. Архитвори грецької та римської літератури сливе чужі для молодої ґенерації. Перекладів клясичної літератури у нас обмаль, а прегарних перекладів Гомерових творів П. Байди Ніщинського та Ст. Руданського не тільки молодші, але й старші майже не читають. Та й сучасні заінтересування, головно молоді не спрямовані до поважної лектури. Тому дуже добре зробив д-р М. Соневицький, що взявся популяризувати такі твори. Вже в своїй першій книжечці, „Пригоди Одисея“, виданій перед кільканадцяти літами, показався М. Соневицький дуже добрим популяризатором клясичної літератури. Ще краще вийшов його Мирмідонський лицар: Соневицький — це добрий знавець клясичних мов та культури античного світу і знаменитий перекладач та популяризатор архитворів клясичної літератури.

„Мирмідонський лицар“ це історія найкращого лицаря античного світу — Ахіля, сперта (на майже незнаних шкільній молоді) оповіданнях і переказах з життя лицарських греків, що в сумі дають передісторію троянської війни (I частина), та на Гомеровій „Іліяді“ (II ч.). Перед очима читача пересуваються картини старинної грецької культури, описи боротьби індивідуальної і громадної, окремі настрої з їхніми добрими і злими сторонами. В центрі цих подій і персонажів стоїть велика індивідуальність Ахіль, Мирмідонський лицар. З обширного твору Гомера зумів автор вибрати справді характеристичні й сутні сцени, переповісти їх живо й цікаво, задержуючи в великій мірі поетичну красу й силу ориґіналу, та получити їх в одну цілість.

Для більшої пластики автор вдатно переплітає свої перекази гексаметричними перекладами „Іліяди“ П. Ніщинського та українськими переспівами С. Руданського, зложеними 12-складовим віршем нашої поезії, і подекуди власними перекладами. Це перекладницьке вміння виявилося в винятку з Еврипідової „Іфіґенії в Авліді“ (стор. І. 48-49).

Заслугує на підкреслення легкий стиль автора, легка оповідна форма і головно дбайливість за чисту й гарну літературну мову. Тільки дещо незвичайна авторова транскрипція кожного грецького υ як и та ι як і. До цього не звикло наше око й ухо, як до номенклятури в перекладі С. Руданського (Ахилло, Іфест, Ільйонянка і т. ін.). І ледве чи вдасться на підставі фільольоґічних міркувань завернути розвиток мови назад і нпр. прищепити українській літературній мові ґрафічну і звукову форму Олимп, замість привичного Олімп, Паріс замість Парис, тощо.

Для кращої орієнтації читача подає автор при кінці кілька завваг про поетичні твори й перекази про троянську війну та їхні переклади на українську мову.

Книжка видана дбайливо гарним і читким друком та з ілюстраціями, також і зовнішнім виглядом робить дуже миле враження. Це цінна лектура не тільки для шкільної молоді, — куди краща від анальоґічного польського перекладу пера Парандовського, — але й для всього нашого суспільства. Авторові справді слід побажати, щоб якнайбільше таких творів дав нашому громадянству. *В. М. Л.*

Михайло Возняк: **У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934).** Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша і друга. „Праці Богословського Наукового Товариства у Львові“, том IX. і X. Львів 1935 і 1936, стор. 1—146 і 147—324 8⁰.

Книжка, здавалося б на перший погляд, трохи запізнена, — бо написана з нагоди століття 1834—1934, а вийшла друком аж два роки пізніше. Але це тільки на перший погляд. Бо в дійсності зміст цієї книжки тісно і безпосередньо звязаний з особами тих діячів національного відродження в Галичині, яких память споминаємо саме цього, 1937. року, у звязку зо століттям „Русалки Дністрової“. Маркіян Шашкевич, Яків Головацький, Іван Вагилевич — це три центральні постаті, що довкола них зосереджується зміст більшости цих науково цінних розвідок нашого визначного вченого Михайла Возняка. З муравлиною пильністю і з солідністю ентузіяста праці

визбирує і публікує автор у цих двох томах етноґрафічні, історично-літературні й мовознавчі матеріяли, раз більше, то знову менше важні, але все джерельні, все для спеціяліста цікаві. Матеріяли подані здебільша в сирому виді, і без критичної селекції, що суттєве, а що припадкове, що важніше, а що менше важне. Тому то ця книжка не має популярного характеру, але й не дає суцільного, заокругленого погляду на порушені в ній проблеми. Це є недостача майже всіх наукових джерельних праць того типу; такі праці — це та невдячна, повна самопосвяти наукова „чорна робота", що на її фундаментах повстають щойно блискучі конструкції вчених синтетиків. І в цьому будуванні солідних фундаментів під національну культуру велика вага й цінність того роду праць.

Редакції „Праць Богословського Наукового Т-ва" належиться повне признання за те, що вона справді по науковому, без зайвих, безпідставних фраз, а зате строго річево й по фаховому вшанувала память піонірів галицького національного відродження, присвячуючи їм оце цінне своє видання. *М. г.*

З ПРЕСИ І ЖУРНАЛІВ

В „Меті" з початком цього року утворено „Сторінку Українського Жіноцтва". Вона обговорює в річевий і поважний спосіб справді актуальні проблєми, при чім виявляє глибокий і розумний підхід до ріжних питань, через що ще більше підносить вартість і значіння „Мети".

*

В „Літописі Червоної Калини" (ч. 3. 1937 стр. 21) читаємо: „Не можна виступати проти ріжноманітности тематики в літературній творчості, коли вона здорова, але підяремна нація не може й не сміє позволити собі на нездорові літературні твори, як не може виснажений спускати собі кров. Вона мусить дбати про виховання покоління і тому автор повинен мати світогляд і давати тільки виховне-позитивне. Тому не можемо ми тепер позволяти собі на повість а ля Масютин „Два з одного", що розплъовує душу своїм звірячим біольоґізмом, безідейністю, розхрістанням і декаденцією. Це безумовно творчість нездорова і нація в теперішніх важких обставинах не повинна себе затроювати. Ба, за соковитістю слинявих сцен навіть змісту тут не можна схопити". Як бачимо, не тільки наш журнал (стр. 451 і 497, 1936) та „Мета" виступили рішуче проти повісти Масютина.

*

Добрий Пастир (ч. 4. 1936) за L' Ossérvatore Romano" (з 7. XI. 1936): „З приводу нового шкільного року на правничому факультеті в Генуї відправив урочисту Службу Божу кардинал Мінoретті та виголосив промову про поняття законної влади ось такого змісту: Обовязком священика й ще більше єпископа подати народові критерії, норми, як треба осуджувати деякі політичні факти. Кожний, що керується здоровими засадами розуму, шукає основ леґальности державної влади, якій

мусить підчинятися та її слухати. Запитаємося, коли законна влада може стати незаконною (нелєгальною), і навпаки? Це питання не тільки помічне, але особливо етичне, бо кожний громадянин мусить знати, кому має підчинятися, з ким співпрацювати, кому віддати пошану та вдячність. Щоб відповісти на це питання, треба послугуватись здоровими засадами думання. Отже яка рація існування влади? Влада в якійнебудь суспільності є для добра її громадян, як це і каже пословиця: „Не народ для влади, а влада для народу". Отже влада мусить пізнати свій обовязок та старатися сповнити його, тобто забезпечити добро громадян під кожним оглядом. Та однак, як показує історія, не завсіди влада сповнила те своє завдання.

Дуже часто помилялась вона та не діяла для добра громадян. Не говориться тут про ті малі поодинокі помилки, що злучені з людським діянням, а про те, що влада може стати така безсильна, що не зуміє сповнити свого завдання й тоді вона стається незаконною (нелєгальною). По такій владі мусить прийти лєгалізація, а це часто злучене з великими потрясеннями, проливом крови, війнами, тощо.

„Залишалось би розглянути, коли незаконна (нелєгальна) влада стає законною (лєгальною). Незаконна влада це влада того, що виступив проти законної влади, яка однак не сповнила була свого завдання „promovere bonum commune". Чи незаконна влада може стати законною? Так, якщо саме попередня влада була безсильна й приносила шкоду народові, а нова влада стоїть на висоті свого завдання та сповняє свій обовязок. Тоді вона лєгалізується й стає законною, бо саме дбати про добро громади — головний обовязок влади."

*

В тім же журналі подані за „La Croix" цікаві вискази деяких героїв Алькасару в Толєдо в розмові з кореспондентом „La Croix": »Ось що сказав нпр. вожд оборонців, полковник Москардо: „Слів я не люблю, а ціню діла; та якщо довершують їх люди ідеалу — все добре, особливо ж, коли боряться за Бога й Еспанію! Я ніколи не сумнівався в успіх!" Не менш характеристичні слова іншого старшини: „Цілих 70 днів годі було обмитися та змінити білля. Недостача води була дуже болюча. Однак духовий стан завсіди був добрий. Сотник зарядив богослуження. Відмовляли двічі щоденно вервицю перед образом Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії. Коли скінчилася облога, сотник Сан де Дієго зарядив „вічну" вервицю. Була помітна велика віра та глибока побожність. Ніхто зі старшин, вояків та населення не сумнівався, що Пречиста Діва їх не опустить". — А д-р Марін, одинокий лікар між оборонцями, каже таке: „Ми були готові на 4—5 денну облогу, але 70 днів це вже страшне! Особливо серед незавидних обставин: ніякого світла, ніякої води до пиття, ліків, а ще така маса чоловіків, жінок, і дітей в одній пивниці. Це для мене справді чудо нашої любої Діви Марії (що ми

видержали). Знаю, що, коли б матеріялісти почули мої слова, висміяли б мене й назвали наївним. Та що це значить? Якщо вони не вірять уже в чуда, то однак мусять признати наше „глибоке знання“, бо ми не мали ані одного випадку недуги.*) Вони також повинні піти за нашим прикладом та жити 70 днів кінським мясом. Тоді відкрились би їм очі, позабули б своє фальшиве знання та краще гляділи б на Божі діла. Ніколи не забуду небесної Неньки. Вона нас врятувала“. Накінець слова сотника Frejo: „Ніколи не любив я більше Бога, Пречистої Діви та моїх ближніх (як у часі облоги). Гуманність гарна, якщо проведена згідно з небесним Ідеалом“. Оце слова великих героїв теперішньої Еспанії, де з кличами на устах: „Хай живе Еспанія, хай живе Христос-Цар“ ідуть молоді герої в кривавий бій, щоб здобути краще завтра для Христової Церкви й для свого народу«.

*

Мета, з 21. III. 1937: „На основі відомостей, що їх подають московські кореспонденти европейських пресових бюр, рішив комінтерн повести в цьому році особливо сильну й активну комуністичну пропаганду в Польщі. Найближчим завданням цієї кампанії має бути утворення в Польщі „людового фронту“. Комінтерн невдоволений з дотеперішньої діяльности комуністичної партії в Польщі, якій досі не вдалося того фронту створити. На комуністичну пропаганду в Польщі асигновано величезні суми (250 тисяч долярів), які мають посилити пропагандивну акцію за людовим фронтом; мається теж звернути пильну увагу на некомуністичну (соціялістичну і демократичну) пресу і її відповідно настроювати, на ту ціль — підкуплювання пресових органів — теж предвиджується відповідні фонди... З того всього (з давнішого досвіду, *Ред. Дзв.*) комінтерн навчився, що національна свідомість галицького селянства — це така сила, якої йому в прямій боротьбі не вдасться поконати. Тому найновішою його тенденцією в пропагандивній акції є використати цю силу для своїх цілей підступом і окружною дорогою. Проречистим виявом цієї найновішої тактики є остання пропагандивна брошура КПЗУ „За волю, за щасливе майбутнє українського народу!“ Вже в самій назві видно перехід до нової тактики. Ціла брошура аж кишить аж кишить від таких фраз, які мають діяти на національні почування читача. — Тут що друге майже речення пише про „український народ“, про його „велику недолю“; тут стрічаєте такі фрази, як „наша прекрасна країна“, „українська мова, мова наших народніх пісень і наших великих письменників — Шевченка і Франка“, „ця прекрасна мова“, „наша молодь — цвіт українського народу“ і т. ін. Щобільше, комуністи вдаряють в струни українського патріотизму і націоналізму: вони „проти потоптання національної гідности“, тощо...

На посилення комуністичної акції мусимо відповісти скріп-

---

*) Підкреслення наше. *Ред. „Дзвонів“*.

ленням протибільшовицької боротьби, на офензиву комінтерну мусимо відповісти пляновою контрофензивою".

А до чого прямує більшовицька акція, читаємо в „Новій Зорі" (ч. 14. с. р.): Минулого тижня відбувся в Москві Міжнародній Конгрес Безбожників і Вільнодумців. На нарадах багато уваги присвячено справі створення великої протирелігійної централі й „Безбожницького Інтернаціоналу" під опікою московських комуністів. Рішено в найближчім часі створити спеціяльний міжнародній фонд на ціли протирелігійної пропаґанди. Програму, прийняту конгресом на будуче, характеризують найліпше слова Ярославського-Ґубельмана: „Хочемо всі церкви замінити в море полуміні. Наш безбожницький рух стався рухом зі страшною силою і з величезним засягом. Мимо того ми повинні ще більше зміцнити нашу акцію, щоб нарешті лягли в руїнах основи давнього світу".

А що справді всякий прояв віри є в очах більшовиків великим злочином, свідчить хоч би такий факт, поданий в „Ділі" (з 28. II. 1937): — „Як подають з Барсельони, в одному з тамошніх домів відбувався католицький шлюб. Хтось повідомив про це поліцію, яка арештувала обоє молодих, священика та свідків і замкнула їх у вязниці".

А про те, що може спинити назавжди московсько-більшовицький імперіялізм в напрямі полуднево-західньої Европи, пише М. Зазамський в „Ділі" (з 29. X. 1936), цитуючи думки знаного італійського вченого, висловлені ще в 1918. і 1919. р. Відомий учений Франческо Копполя, один із перших ідеольогів сучасного італійського націоналізму, у свому журналі „Політіка" (рік I., том I., зшиток 5. з 15. XII. 1918) у статі „Ля паче італіяна" писав таке: „Нашим інтересом є не допустити до того, щоб знову відновилась інтеґрально і динамічно велика російська потуга з духом і силою імперіялістичною... Та відроджена російська потуга була б для нас справді подвійною небезпекою, чи це як сила панслявістична, яку ми автоматично відчули б загрізливо на Адріятику, чи як безпосередній російський імперіялізм у Чорному Морі і тим самим у Середземному Морі та на Сході, де Італія, з природи, з післанництва і з конечности, потуга середземноморська і східня, вже дуже стиснена між імперіялістичними силами Британії і Франції, не кажучи про чванькувату Грецію... Мусимо помагати не тільки Польщі, а й Фінляндії, Україні, Вірменії Кавказькій, а так само й Сибірі, щоб вони втримались окремо від Росії. А рівночасно мусимо заздалегідь шукати стратегічних і територіяльних гарантій у східньому Середземному Морі, особливо в Малій Азії, а також у Чорному Морі, де наша сукцесія по Німеччині в копальнях вугілля у Гераклеї конечна для нашого існування.

А в статті „Політіка Орієнтале" („Політика" рік I., том III., зшиток I., число VII. з 24. X. 1919 р.) той сам автор писав: „Консолідація Української Держави може бути сьогодні греблею проти більшовицької експансії на південь; завтра автоматично

може стануть перепоною до відновлення великої Росії імперіялістичної і панслявістичної, фатальної для нас, яка безсумнівно з Чорного Моря зійшла б у Середземне Море, щоб суперечити нам і гнобити наше життя, наш необхідний розвиток. На Кавказі залила б Росія наші економічні почини, набрала б нового розмаху до здобуття Анатолії — землі нашого майбуття; загрозила б Туреччині, яка є нашою союзницею. А врешті загрозила б нам самим, нашій безпеці, нашому існуванню".

НОВІ КНИЖКИ

(Звіздкою зазначені книжки, що їх отримала Редакція).

Поезія.

* Т. Шевченко: Кобзар-метелик. Вид. „Сині Дзвіночки", серія „Метелики", ч. 1. Рогатин 1936, м. 16⁰, ст. 32.

* Ю. Клен: Прокляті роки. Накладом Вістника. Л. 1937, 16⁰, 63.

* Б. Жарський: Шлях пілїгрима. Поезії. Обкл. С. Гординського. В-во „Смолоскипи". Сокаль-Львів 1937, в. 16⁰, 40.

* Богдар Жарський: Кучеряві дні. Поезії. В-во „Голос з-над Буга". Сокаль 1936, м. 16⁰, 32.

Прозова белетристика.

І. Вільде: Бе восьма. Повість. Бібл. „Діла", ч. 9. Л. 1936, 8⁰, 302.

* Кнут Гамсун: Під осінними зорями. Перел. І. Ставничий. Бібл. „Діла". Л. 1937, 8⁰, 152.

І. Садовий: Танок смерти. Повість. „Укр. Бібл." ч. 50. Л. 1937, 16⁰, 144.

І. Котляревський: Енеїда. Т. І. і окремо ІІ. Вид. „Батьківщина", Л. 1936.

М. Вовчок: Оповідання. В-во „Батьківщина" Л. 1937, 16⁰ 110.

Т. Т. Єж: На світанку. Повість. Переклад з польсь. м. В-во „Батьківщина". Л. 1936.

Драма.

К. Сьома: Дамян Чуприна. Драм. малюнки з козацької бувальщини в 4 діях. Театр. Бібл. вип. 140 Рік вид. XVI. В-во „Русалка". Л. 1937, 8⁰, 22.

В. Лопушанський: Ой, біда-біда, чайці небозі... Істор. драма на три дії. Накл. автора. Ходорів-Львів, 1937, 16⁰, 39.

Діточа література.

О. Білоусенко: Пригоди Вовка-Неситого. Збірка байок. II. вид. Діт. Бібл. Л, 1937, 16⁰, 59.

В. Колпачкевич: Золото. Опов. про звірів і людей. Вид. „Батьківщина" Л. 1936.

Теольоґія — релігія.

* о. Д-р А. Іщак: Доґматика неєдиненого Сходу. Ч. загальна Т. І. Праці Гр. К. Богосл. Акад. Т. XV—XVI. Л. 1936, в. 8⁰, 284.

* Dr. R. W. Hynek S. M.: Święty Całun. Męka Pańska w oświetleniu nauki. Spolszczył i opracował dr. St. Karwowski. Księgarnia Św. Wojciecha. Poznań. 1937, 8⁰ 128. Багато ілюстрацій.

* Sz. Jeleński: Światła Tajemnic. Rozmowy dogmatyczne. Księgarnia Św. Wojciecha. Poznań 1936, 16⁰, 293.

* о. М. Марисюк, ЧСВВ.: Чи треба сповідатися. Бібл. Релігійної Освіти. Вид. ЧСВВ в Жовкві 1937, 16⁰, 32.

Катехизм Марійських Дружин. На основі Гаррассера уложив о. І. Назарко ЧСВВ. Накл. Марійського Т-ва Молоді Л. 1937, 16⁰ 42.

Обряди принятгя до Марійських Дружин і Кружків. Зладив о. І. Назарко ЧСВВ. Накл. Марійського Т-ва Молоді. Л. 1937.

Д-р В. Кобільник: Історія самбірської Церкви. Самбір 1937. Відб. з „Літоп. Бойківщини" вел. 8⁰, 62.

Ідеольоґія.

* В. Темняк: Завдання нового покоління. Квартальник „Вістника". Л. 1937, 16⁰, 64.

Р. Ґеркен-Русова: За героїчний театр. Свято Державности. Прага 1936, стр. 32.

М. Топольницький: В чім сила народу? Бібл. „Народ. Справи" — „Рідне Слово". Вид. І. Тиктора. Л. 1937.

А. Животко: 50 років. (До історії Укр. Партії Соціял. Рев.) „Вільна Спілка". Прага 1936, 8⁰, 19.

Теория и практика большевизма. Речь министра дра Геббельса на Конгресе Национал-Социалист. Рабочей Партии Германии в г. Нюрнберге. 8⁰, 39.

* М. Вергун: Нова конституція в СССР. Вид. „Деш. Кн." Л. 1937, 16⁰, 29.

* На шлях обнови духа. Накл. філії „Відродження" у Станисл. 1937, 8⁰, 16.

І. Михайлик: Дорога. Накл. автора. Коломия 1937. (Спогади).

* Г. Н. Кассон: Твоє щастя в твоїх руках! Тринацять рад про успіх і щастя в життю. Переклав Ю. Шкрумеляк. Бібл. практичного знання. Ч. 1. Л. 1937. Укр. Вид. Інст. 16⁰, 104.

Історія — література.

* С. Шелухин: Україна, назва нашої землі з найдавніших часів. Прага 1936-7, 8⁰, 248 стр., 19 ілюстр. і давніх карт України. — Дуже цінна студія, що кидає нове світло на низку проблем і розкриває нові горизонти в дослідах. Докладну рецензію подамо згодом.

* D-r Wl. Zaloziecky: Byzanz und Abendland im Spiegel ihrer Kunsterscheinungen. Bücherei der Salzburger Hochschulwochen B. VII. Salzburg-Leipzig 1936, м. 8⁰, 104 і 15 ілюстрацій.

* Д-р С. Наріжний: М. П. Василенко і його наукова діяльність. Відбитка з „Нашої Культури" 1936 р. Л. 1936 р. 8⁰, 42.

* О. Терлецький: Історія України від 1917 р. до найновіших часів, з 35 образ. та 3 мап. Л. Накл. „Просвіти", 1936, 8⁰, 112.

М. Ріпецький: Князь Ярослав Мудрий. Вид. „Засів", серія І., ч. 1. Сокаль, 1937, 16⁰, 36.

S. M. Kuczyński: „Ziemie Czernihowsko-Siewierskie pod rządami Litwy". — Варшава 1936. Праці Укр. Наук Інст. ст. 410.

За Державність. Матеріяли до Історії Війська Українського. Збірник 6. Каліш 1936. Видає Укр. Воєнно-Істор. Тов. 8⁰, 256.

* Р. Брут: Січові Стрільці. В-во „Промінь". Л. 1937, 16⁰, 32.

* С. Корбут: Сірий Клин і українська кольон. справа. Вид. „Деш. Кн.". Л. 1937, 16⁰.

* С. Корбут: Т. Шевченко. В-во „Деш. Кн." Л. 1937, 16⁰ 32.

Ф. Коковський: Східніми межами Лемківщини. Бібл. Лемківщини. Ч. 3. Л. 1937. 8⁰ 92.

М. Возняк: До історії видань Квітчиної „Марусі". Укр. Книгозн. Бібл. ч. 1. Л. 1937. 8⁰, 14.

A. Melezin: Ze studjów nad demografją Wilna. Gęstość zaludnienia. Wilno 1936, 8⁰, 28.

J. Safarewicz: Études de phonétique et de métrique latines. Wilno 1936, 8⁰, 130.

K. Górski: St. Krzemiński. Człowiek i pisarz. Wilno 1936, 8⁰, 324.

R. Gostkowski: Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej i greckiej (z 126 reprodukcjami). W. 1936, 8⁰, 266+LVI tablic.

Ateneum Wileńskie. Czasopismo naukowe, poświęcone badaniom przeszłości ziem Wiel. Ks. Litewskiego. Roczn. XI. 1926. Redaktor B. Wilanowski. W. 8⁰, 981.

Всі повищі книжки видало Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie.

Господарське життя.

Проф. М. І. Туган-Барановський: Кооперація, її природа та мета. II. вид. Л. 1936. Накл. Ревіз. Союзу Укр. Коop. 8⁰, 143.

К. Коберський: Плянове господарство — Велика проблєма нашої доби. Л. 1937. Накл. Рев. Союзу Укр. Коoп. 8⁰, 35.

О. Степанів: Кооперативи здоровля, їх завдання, орґанізація, історія. Л. 1937. Бібл. РСУК., ч. 56. 8⁰, 30.

В. Баричко: За краще завтра українського села. Л. 1937. Накл. автора. 16⁰, 40.

Нові журнали.

Хрест Меча. Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. Ч. 1. 1937. Л.

* „Українська Музика". Місячник „Союзу Українських Профес. Музик" у Львові. Гол. ред. д-р З. Лисько. Р. І, ч. 1. березень 1937, в. 8⁰ 12.

Молода Україна. Місячник незалежної думки. Ч. 1—2. 1937. 8⁰, 16. Париж.

Центрорекляма. Журнал української реклями. Ч. 1. 1937. Л.

* „Вѣстникъ", органъ церковно-общественной жизни. № 1—2 1937. Парижъ, м. 8⁰ 40. Ред. Проф. В. В. Зѣньковскій.

Ріжне.

* В. Дорошенко: Українська Національна Бібліотека. (Бібл. Наук. Т-ва ім. Шевченка у Л.). Л. 1936. 16⁰, 24.

* Sitzungsberichte d. Mathem.-naturwiss.-ärztl. Sektion. Heft. XXXIV. Lemberg 1937, м. 8⁰ 16.

* Програма викладів українського Вільного Університету в Празі в літнім півроці 1937. Прага 1937, 8⁰, 48 ст. (по укр. і по чесь.)

Коротка Граматика укр. літ. мови — М. Угрин Безгрішний, А Лотоцький. Накл. В-ва „Сині Дзвіночки" Рогатин 1936.

Наша Читанка. Буквар для молоді і старших. Курс І. Вид. „Батьківщина". Л. 1937.

Спорт.

Основи Сокільства — на основі джерел зладив Е. Жарський. „Сок. Бібл." ч. І—ІІ. Л. 1937. 2-ге вид.

В. Тихоліз: „У лісі літом". Збірка вправ вільноруч для посестер на IV. Краєвий Здвиг Укр. Сокіль. в 1938 р. у Л. Сок. Бібл. ч. 14.

О. Вальчик: „В Єдности сила". Вправи дручком для учасників. Сок. Бібл. ч. 12. Рис. Я. Сиракуза.

М. Тріль: „Зрив". 16. руховпх вправ вільноруч для побратимів на IV. Краєвий Здвиг укр. сок. у Л. в 1938 р. Сок. Бібл. ч. 15.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Усіх довжників взиваємо негайно вирівняти свої залеглості і сплатити свій довг. В протилежному випадку віддамо незабаром їх справу правному дорадникові.

Одночасно повідомляємо, що хто вплатить передплату за цілий рік до 30. квітня ц.р., отримає знижку на один зол. (замість 15 зол. обовязаний вплатити тільки 14 зл.).

Точні передплатники — це підстава і розбудова кожного журналу, неточні — руїна.

Адміністрація.

ERRATA

У цьому числі в вірші Б. Лисянського стр. 70., рядок 22. згори надруковано: „хвилину́", а має бути: „хвили́ну".